

BACHELOROPPGAVE

Årsaker til- og virkninger av svekkelsen i den norske kronen fra sommeren 2014.

av

103 Katrine Jacobsen
105 Silje Aune Kværness
108 Anja Rimmen

Causes and effects of the weakening of the Norwegian krone from the summer of 2014.

Økonomi og jus

BO6-2003

Mai 2015

Ansvarlig for veiledning har vært: Universitetslektor Willy Myhre

Avtale om elektronisk publisering i Høgskulen i Sogn og Fjordane sitt institusjonelle arkiv (Brage)

Jeg gir med dette Høgskulen i Sogn og Fjordane tillatelse til å publisere oppgaven (Skriv inn tittel) i Brage hvis karakteren A eller B er oppnådd.

Jeg garanterer at jeg er opphavsperson til oppgaven, sammen med eventuelle medforfattere. Opphavsrettslig beskyttet materiale er brukt med skriftlig tillatelse.

Jeg garanterer at oppgaven ikke inneholder materiale som kan stride mot gjeldende norsk rett.

Ved gruppeinnlevering må alle i gruppa samtykke i avtalen.

Fyll inn kandidatnummer og navn og sett kryss:

103 Katrine Jacobsen

JA NEI

105 Silje Aune Kværness

JA NEI

108 Anja Rimmen

JA NEI

Forord

Denne oppgaven er obligatorisk for studenter på bachelorstudiet i økonomi og jus ved Høgskulen i Sogn og Fjordane. Oppgaven utgjør 15 studiepoeng og dermed 50 prosent av arbeidsmengden dette semesteret.

Vi har valgt å skrive om svekkelsen i kronekursen fra mai 2014 frem til 2015. Dette er et dagsaktuelt tema som fremdeles forandrer seg fra dag til dag. Grunnen til at vi valgte denne problemstillingen er at det er noe mange har interesse av, og som kan påvirke økonomien i Norge. Vi ville finne ut hvorfor vi opplever svekkelsen i kronekursen, hva som er konsekvensene av det, og hva som gjøres for å bedre situasjonen.

Vi vil rette en stor takk til Willy Myhre for hans gode engasjement og veiledning ved utarbeidingen av oppgaven. Vi vil også takke Torbjørn Årethun for gode råd og faglig informasjon.

Sogndal 7. mai 2015

Sammendrag

I vår oppgave har vi valgt å se på årsaker til- og virkninger av svekkelsen i den norske kronen. Formålet med oppgaven var å finne ut hvorfor kronen svekket seg betydelig fra mai 2014 og frem til i dag, og hvordan dette påvirker den norske økonomien. Vi har sett på denne problemstillingen gjennom et makroøkonomisk perspektiv. Her har vi også sett på hvilke virkemidler myndighetene har for å motvirke kraftige svingninger i norsk økonomi. Vi har valgt å bruke økonomiske rapporter, hovedsakelig fra Statistisk Sentralbyrå og Norges Bank for å se på utviklingen til verdien av den norske kronen.

Hovedårsaken til svekkelsen i den norske kronen er nedgangen i oljeprisen. I oppgaven fokuseres det på fallet i oljeprisen, og på årsaker til denne betydelige nedgangen. Vi har laget en tidslinje over oljeprisens nedgang, fra mai i fjor, og vist sammenhengen mellom oljepris og kronekurs. Dette illustrerer hvor stor effekt oljeprisen har på den norske økonomien. Petroleumsindustrien er en stor del av økonomien i Norge og dette blir også brukt for å begrunne hvordan en stor endring i oljeprisen virker på den norske økonomien og kronen.

Videre har vi sett på den økonomiske utviklingen i Norge som følge av kronesvekkelsen. Her har vi hatt fokus på at landet nå er inne i en lavkonjunktur. Arbeidsløsheten er høyere enn vanlig, samt at den økonomiske aktiviteten og BNP-veksten er lavere enn vanlig. Vi har valgt å bruke IS-MP modeller for å vise hvordan en nedsettelse av renten og en reduksjon av realinvesteringene påvirker den norske økonomien og gir virkninger på BNP, etterspørsel, konsum, investeringer og eksport. Vi har også drøftet den positive effekten en svak krone har på enkelte næringer. En svak krone kan for eksempel gi styrket konkurransekraft for norsk eksportnæringen, da det blir billigere for utlendinger å handle med Norge.

Norge er i dag inne i en lavkonjunktur. Dette er noe myndighetene har mulighet til å påvirke. Innenfor dette området har vi sett på finans- og pengepolitiske virkemidler. Norges Bank valgte å sette ned renten i håp om høyere økonomisk aktivitet og denne rentenedsettelsen gir ulike virkninger på den norsk økonomien.

Abstract

In our study, we have chosen to look at the causes and effects of the weakening of the Norwegian krone. The purpose of the study was to investigate why the Norwegian krone significantly weakened from May 2014 until today, and how this may affect the Norwegian economy. We have approached this issue by employing a macroeconomic perspective. Furthermore, we have explored the measures the government may employ, to counteract strong fluctuations in the Norwegian economy. We have chosen to use financial reports, mainly from Statistisk Sentralbyrå and Norges Bank, to explore the evolution of the value of the Norwegian krone.

Furthermore, we have created a timeline of the decrease in the oil price, starting last May, in order to explore the correlation between the oil price and the exchange rate. This decrease has been the main focus in the study, mostly due to the petroleum industry being a major part of the Norwegian economy. Therefore, we also explored what encouraged this tremendous decrease in oil prices, which moreover lead to increased weakening of the Norwegian krone.

We proceed to investigate the economic development of Norway as a result of the krone depreciation. We focused on that the country is now in a downturn in a recession. The unemployment rate is higher than usual, and the economic activity and growth in GDP is lower than usual. We have chosen to employ two IS-MP models to showcase how a reduction in the key interest rate and fixed investments affect the Norwegian economy and the potential implications on GDP, demand, consumption, investments and export.

We have also investigated what measures the government may use to influence the recession that Norway is in now. The main focus was laid on exploring fiscal- and monetary policy measures. Amongst other measures, Norges Bank decided to reduce the key interest rate, in the hope of higher economic activity. Moreover, we explored the background of this reduction, and potential effects it may have on the Norwegian economy.

Innhold

1. Innledning	1
1.1. Bakgrunn	1
1.2. Problemstilling	2
1.3. Avgrensinger	3
2. Teori	4
2.1. Valuta	4
2.1.1. Valutakurspolitikk	6
2.1.2. Årsaker til svingninger i valutakursen	9
2.2. Norge som oljemasjon	11
2.2.1. Hva har oljen å si for den norske økonomien og valutaen?	11
2.2.2. Hvorfor sank oljeprisen?	12
2.2.3. Hvordan ble Norge en oljemasjon?	12
2.3. Konjunkturer	13
2.3.1. Keynesiansk teori	14
2.4. Pengepolitikk	16
2.4.1. Inflasjonsmål	16
2.4.2. Fleksibel inflasjonsmålstyring	16
2.5. Finanspolitikk	17
2.6. IS-MP	18
3. Metode	21
3.1. Kvalitativ og kvantitativ tilnærming	21
3.2. Vårt undersøkelsesopplegg	22
3.3. Primær- og sekundærdata	22
3.4. Sekundærdata	22
3.5. Kildebruk	23
3.6. Validitet	23
3.7. Dokumentundersøkelser	24
3.8. Kritikk til egen oppgave	25
4. Analyse	26
4.1. Oversikt over svekkelsen i kronen, perioden mai 2014 – mars 2015	26
4.2. Oljepris	29

4.2.1. Oversikt over fallet i oljeprisen.....	29
4.3. Norge i en lavkonjunktur	32
4.3.1. Keynesiansk teori.....	33
4.4. Kort- og mellomlangsigtede virkninger av en svekket krone.....	33
4.4.1. Pengepolitisk virkemiddel - Styringsrenten.....	33
4.4.2. Prognose for styringsrenten fremover (Norges Bank)	35
4.4.3. Faktorer bak endringer i renteprognosen (Norges Bank)	36
4.4.4. Den norske økonomien påvirkes gjennom flere kanaler.....	37
4.5. Langsiktige virkninger av en svekket krone	43
4.5.1. Hollandsk syke	47
5. Oppsummering	49
6. Referanseliste	51
6.1. Bøker.....	51
6.2. Rapporter og nettartikler	51
7. Figuroversikt	57
8. Vedlegg til IS-MP modellen.....	58

1. Innledning

1.1. Bakgrunn

Den norske kronen har svinget noe de siste tiårene, og økonomien har hatt både opp- og nedgangskonjunkturer. På 1990-tallet hadde Norge den kraftigste lavkonjunkturen siden annen verdenskrig, og en internasjonal nedgangskonjunktur forlenget nedgangen frem til 1992. I 1993 gikk Norge inn i en langvarig oppgangskonjunktur, der etterspørselen fra husholdningene gikk opp og konkurranseevnen mot utlandet ble forbedret. Frem mot 1998 var det høy investeringsvekst i næringslivet og arbeidsledigheten ble omtrent halvert fra 1993 til 1998 (Eika, 2008). Finanspolitikken ble i 1994 strammet inn, og vi hadde en femårsperiode med ekspansive budsjetter. Vi fikk en oppgangskonjunktur som ga økte skatte- og avgiftsinntekter, og forbedret balansen på statsbudsjettet (Benedictow, 2006).

De betydelige underskuddene fra slutten av 1980-tallet og inn på 1990-tallet ble i 1995 snudd til overskudd. I 1998 avtok veksten i den norske økonomien pga. uroen i det internasjonale kapitalmarkedet som en følge av Asia-krisen, sammen med et kraftig fall i oljeprisen og en dobling av rentenivået i et forsøk på å forsvare den norske kronekursen. I 2002 var det høy internasjonal etterspørsel, høyere råvarepriser og en ny rentenedgang, noe som medførte at oppgangskonjunkturen varte enda noen år for norsk økonomi. Som en følge av aksjeboblen i 2002 fikk Norge en kortvarig lavkonjunktur (Benedictow, 2006).

Fra sommeren 2000 til slutten av 2001 styrket kronen seg med ca. 5 prosent, veid mot et gjennomsnitt av valutaene til de 44 viktigste handelspartnerne. Kronen styrket seg ytterligere 15 prosent ved inngangen til 2003. Dette resulterte i at de norske varene ble dyrere på verdensmarkedet. Norsk industri ble hardt rammet av den sterke kronen, som kom samtidig som det var en internasjonal lavkonjunktur. Norsk økonomi gikk inn i en lavkonjunktur som følge av dette. Den sterke kronen, sammen med internasjonal lav prisvekst og at en økende andel av Norges import kom fra lavkostnadsland, førte til en lav prisvekst i Norge. Dermed satt Norges Bank styringsrenten ned med 5,25 prosent fra desember 2002 til 1,75 prosent i mars 2004, noe som medførte at kronen svekket seg betydelig gjennom hele perioden (Benedictow, 2006).

Om vi ser på de siste 5 årene ser vi at kronkursen har holdt seg relativt jevn. Fra 2010 til 2011 hadde Norge lav prisvekst, som kom av prisfallet på importerte konsumvarer. Dette kan delvis ses i sammenheng med en styrket kronkurs årene før. I gjennomsnitt styrket kronen seg med 2,4 prosent i 2011 (Ogbamichael og Nygaard, 2012), mens den fra 2012 til 2013 svekket seg med omtrent 2 prosent, målt ved den importveide kronkursen (Scheistrøen, 2014). Kronen styrket seg fra i overkant 8 til omtrent 7,5 kroner mot euro i februar 2013 på grunn av den internasjonale krisen som startet høsten 2007. Dette skjedde i en periode hvor euroen styrket seg mot de fleste valutaer, og kronen styrket dermed seg ytterligere ovenfor valutaen til flere viktige handelspartnere utenfor eurosonen (Røste, 2013)

Kronen nådde sitt store toppunkt i januar 2013 (NHO, 2015) og nå i 2014/2015 har den svekket seg betydelig i forhold til tidligere år, og lå på 8,2277 mot dollar og 8,6860 mot euro den 23. mars (Norges Bank, 2015 B).

1.2. Problemstilling

Den nedgangen som kronen er inne i nå, er den største siden oljeeventyret startet. Vi har derfor valgt å se på årsaker til- og virkninger av denne svekkelsen. Vi vil snakke om hva svekkelsen i den norske kronen vil eller kan resultere i både på kort- og lang sikt, og dermed også hvordan det vil virke inn på ulike områder i den norske økonomien. Temaet er dagsaktuelt, og selv om det i media ofte blir fokusert på de negative konsekvensene av en svekket krone, betyr ikke dette at alle områder vil bli rammet i en negativ forstand. En svekket krone kan ha positive virkninger for enkelte næringer, som for eksempel eksport. Dette vil vi komme nærmere tilbake til i oppgaven.

Vi har derfor valgt følgende problemstilling:

Årsaker til- og virkninger av svekkelsen i den norske kronen fra sommeren 2014.

1.3. Avgrensinger

Hovedfokuset i oppgaven vil være svekkelsen i den norske kronen som Norge opplever i dag. Her har vi valgt tidsperioden fra mai 2014 og frem til april 2015. Det er i denne oppgaven ikke samlet inn data senere enn april 2015.

Når det kommer til "virkninger" i problemstillingen, deler vi disse inn i et kort- og langsiktig perspektiv. Innenfor disse perspektivene har vi forholdt oss til SSBs behandlingsperiode som strekker seg frem til 2040 (SSB, 2014 A).

Oppgaven vil ha avgrensninger i forhold til hvilke valutaer vi velger å sammenligne kronen med, der fokuset hovedsakelig vil ligge på den norske kronen mot dollar og euro. Oppgaven vil være preget av oljen og oljeprisen, ettersom fallet i oljeprisen er hovedgrunnen til at kronekursen har falt så mye den siste tiden.

Multiplikatoreffekten i den Keynesianske teorien vil i denne oppgaven forklares teoretisk heller enn matematisk.

2. Teori

2.1. Valuta

Når vi skal se på endringer i kronekursen, vil valuta, valutakurs og valutakurspolitikk stå sentralt i problemstillingen, sammen med penge- og finanspolitikk. Den norske kronen, eller NOK, er Norges pengeenhet. Kronen kan både styrkes eller svekkes i verdi mot andre valutaer. Valutakursen viser verdien av andre lands penger målt i norske kroner. Norge har en fleksibel valutakurs, noe som vil si at den kan svinge mot andre valutaer basert på tilbud og etterspørsel. Dersom kursen på f.eks. euro synker vil kronen styrke seg mot euro.

Det går et skille mellom nominell valutakurs og realvalutakurs. Den nominelle valutakursen er verdien på et annet lands pengeenhet uttrykt i hjemlandets pengeenhet. Realvalutakursen måler prisforholdet mellom andre lands varer og tjenester mot tilsvarende norske. Dette prisforholdet avhenger av prisnivået i det enkelte land og den nominelle valutakursen. Det er relativ pris som sier noe om bytteforholdet mellom goder, og har betydning for importen, eksporten, konjunkturer og virkninger av makroøkonomisk politikk (Steigum, 2010).

Endringer i kronekursen har flere årsaker som vi skal komme nærmere innpå. Tradisjonelt har det vært slik at driftsbalansen har vært avgjørende for kronekursen. Som en følge av globaliseringen på 1980 tallet har det vært en jevn økning i handel som er frikoplet fra handelsbalansen. Disse transaksjonene drives av spekulasjoner og pengeplasseringer, og utgjør i dag hovedtyngden av den globale valutahandelen. På lang sikt er det de realøkonomiske forholdene som er avgjørende for verdien av en valuta, i motsetning til på kort sikt der andre faktorer kan være avgjørende for verdien (Opstad, 2010).

Valutakursen kan svinge mot andre valutaer basert på tilbud og etterspørsel.

Etterspørselssiden bestemmer verdien av norske kroner via eksport, renter og stønader til Norge fra utlandet og kapitalinngangen. Tilbudssiden bestemmer verdien av norske kroner via import, renter og stønader til Norge fra utlandet og kapitalutgangen. Kapitalinngangen på etterspørselssiden omfatter Norges Banks kjøp av norske kroner (intervensjon) og andre aktører (kapitalbevegelser), mens tilbudssidens kapitalutgang omfatter Norges Banks salg av norske kroner (intervensjon) og internasjonale aktører (kapitalbevegelser) (Opstad, 2010). Økt eksport fører til større etterspørsel etter norske kroner. Med en svekkelse i den norske kronen, kan man velge ulike strategier. En er å holde prisen uendret i en utenlandsk valuta, en

annen er å holde prisen uendret i norske kroner. Ved å holde prisen uendret i utenlandsk valuta, vil en svekkelse i kronen medføre at inntektene til eksportbedriftene øker i NOK ved uendret salg. Dette vil da medføre både økt fortjeneste til eksportbedriftene og økt eksport. Dersom man velger å holde prisen uendret i norske kroner, vil prisen i utlandet bli lavere, noe som vil føre til større etterspørsel i utlandet etter norske produkter. Uavhengig av hvilken strategi man velger her, vil det i dette tilfellet der kronen er svak, resultere i økt eksport og økt fortjeneste i disse næringene (Opstad, 2010).

I dag er det enkelt og billig å foreta investeringer på kryss av landegrenser. Det blir stadig mer vanlig å spare ved å kjøpe aksjer, eller sette pengene i rente- eller obligasjonsfond, samtidig som flere velger å låne eller plassere innskudd i internasjonal valuta. De direkte realinvesteringene er ofte langsiktige, dette fordi det kan forekomme store kostnader ved å etablere seg eller trekke ut kapital. Portefølje og internasjonale lån og innskudd har, i motsetning til direkte realinvesteringer, en kortsiktig karakter. Disse instrumentene er i hovedsak for internasjonale aktører, og de beveger seg mot områder der de selv mener at de oppnår best resultat, etter at de har vurdert risiko og forventet utvikling. Endringer i råvarepriser, arbeidsledighet, inflasjon, politisk usikkerhet, rammebetingelser og renter er faktorer som kan føre til store endringer i porteføljesammensetningen på ett blunk (Opstad, 2010).

Flere aktører driver også med carry handel, som innebærer at man tar opp lån i et land med lav rente, og plasserer dem i et land med høy rente. Slik handel bidrar til å øke etterspørselen etter valuta i land som har høy rente, og på den annen side være nøytralt overfor land med lav rente (Opstad, 2010).

På tilbudssiden vil en svak krone føre til at importerte varer bli dyrere i norske kroner, noe som igjen svekker omsetningen. Dette tilsier at en svak krone medfører redusert import (Opstad, 2010).

Dersom Norges Bank senker renten, vil tilbudet av norske kroner gå opp. Internasjonale aktører trekker seg ut av Norge, og veksler norske kroner inn i annen valuta. Dette medfører at Norge får en økning av tilbudet i NOK, og at kronekursen svekkes som følge av det økte tilbudet (Opstad, 2010).

Likviditetskursen for norske kroner

Nettokapitalinngangen er i hovedsak det som først og fremst påvirker kronkursen på kort sikt. Dersom kapitalutgangen er større enn kapitalinngangen, vil det medføre en svekket kronkurs, og motsatt om kapitalinngangen er størst (Opstad, 2010).

En stigende etterspørselskurve kan forklares ut fra realøkonomiske forhold. En svak krone øker eksporten, og dermed også etterspørselen etter norske kroner. Det samme gjelder porteføljeforvalterne, en svak krone gjør det mer attraktivt å kjøpe norske verdipapirer, sammenlignet med andre land der valutaverdien er høyere. Dette fordi at spekulanter forventer at jo svakere den norske kronen er i forhold til normalverdien, jo større er sannsynligheten for at den styrkes (Opstad, 2010).

En avtakende tilbudskurve kan forklares ved å ta utgangspunkt i importen. Desto lavere verdien er på den norske kronen, desto dyrere er varene som importeres og importen blir som følge av dette lavere, og tilbudet av norske kroner faller. At tilbudet av norske kroner blir mindre, kommer av at spekulanter gjerne forventer en økning i verdien og dermed ikke selger sine NOK (Opstad, 2010).

2.1.1. Valutakurspolitikk

Norge har en liten og åpen økonomi som vil påvirke valutakursen med en rentesetting. Den samlede etterspørselen og den økonomiske aktiviteten vil bli påvirket av en endring i valutakursen. Norge gikk fra en fast kronkurs til en pengepolitisk styreform som vil si at pengepolitikken virker på økonomien både igjennom renter og valutakurser på kort sikt (Steigum, 2010).

For å forklare valutakursendringer må renteparitet forklares og hvorfor den ofte vil gjelde. Skjer det en endring i valutakursen på kort sikt vil dette påvirke forventet valutakursendring frem mot neste periode. Dette er sammenhengen mellom rentesetting og valutakurs. For at forventet avkastning av å plassere penger i hjemlandet og utlandet skal være det samme, må kravet om nominell renteparitet være oppfylt. Da må følgende sammenheng gjelde (Steigum, 2010):

$$i = i^* + g_E$$

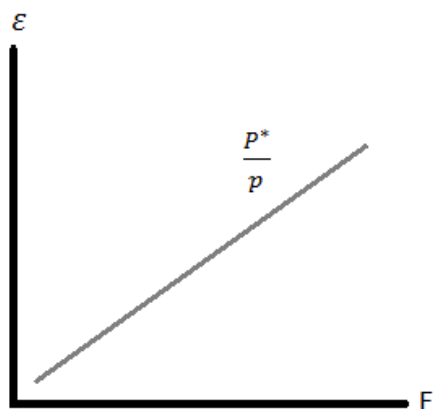
Her er (i) den innenlandske renten, (i^*) er renten i utlandet, (g_E) er forventet vekstrate i valutakursen (E) der (E) er prisen på Euro uttrykt i kroner. Denne formelen forteller at innenlandsk rente skal være lik utenlandske rente pluss vekstraten i valutakursen. Dette vil si at vekstraten i valutakursen er like rentedifferansen mellom innenlandsk- og utenlandskrente (Steigum, 2010).

Kjøpekraftsparitet må også gjelde slik at varer og tjenester har samme pris i innlandet og utlandet når det måles i felles valuta. Det innenlandske prisnivået (P) blir lik produktet av valutakursen og det utenlandske prisnivået (P^*) . Derav likningen $P = EP^*$. Realvalutakursen (ϵ) settes lik 1, og betegner prisen på utenlandske varer og tjenester målt i norske kroner (EP^*) dividert på det innenlandske prisnivået (P) . Likningen til realvalutakursen blir dermed (Steigum, 2010):

$$\epsilon = \frac{EP^*}{P}$$

Når realvalutakursen er lik 1, betyr dette at de internasjonale markedene sørger for at alle varer og tjenester må handles for samme pris når man måler i felles valuta. Når det både er renteparitet og kjøpekraftsparitet, må realrenten hjemme bli den samme som i utlandet. Da vet man hvordan pengepolitikken og prisutviklingen både hjemme og ute vil føre til valutakursendringer som igjen skal sørge for at realkursendringene holder seg stabil, altså lik 1. Når kjøpekraftspariteten og rentepolitikken ligger fast blir den økonomiske politikken og pengepolitikken forutsigbar både for import og eksport. Hvis P og P^* i formelen for realvalutakursen er konstante, vil en parallell endring i realvalutakursen oppstå dersom det på kort sikt er endringer i valutakursen. Formelen kan også skrives slik: $\epsilon = E * \frac{P^*}{p}$ hvor $\frac{P^*}{p}$ er konstantleddet og forholdet mellom ϵ og E blir en rett linje (Steigum, 2010).

Dette kan illustreres slik (se figur 1.):

Figur 1. Figuren viser at det er et lineært forhold mellom realrenten (ϵ) og valutakursen (E) der stigningsforholdet er gitt ved (P^*) over P .

Sentralbankens rentesetting er den som påvirker valutakursen. For å forklare dette settes en modell opp som viser valutakursen (E) på kort sikt og forventet valutakursendring (g_E). I dette eksempelet blir hjemlandet kaldt for Norge, hvor (E) er kursen på euro. Kronekursen er derfor $(1/E)$. Økt (E) vil si at den norske kronen svekkes fordi kronekursen går ned når (E) går opp. Det forutsetter at det er renteparitet slik at: $i = i^* + g_E$. Det er sentralbankens pengepolitikk som bestemmer det norske rentenivået. Hvis den forventede valutakursen for neste periode for (E^e) kan den forventede valutakursendringen illustreres på denne måten (Steigum, 2010):

$$g_E = \frac{E^e - E}{E} = \frac{E^e}{E} - 1$$

Valutakursen forventer å stige frem mot neste periode hvis (g_E) er positiv og kronen vil da falle i verdi. For at endringer som skjer i valutakursen skal slå ut i realvalutakursen må prisnivåene (P) og (P^*) være konstante på kort sikt. Av likningen vil forventet valutakursendring øke når (E) minker (Steigum, 2010).

Den forventede nominelle valutakursen må også nevnes. Dette er for å få med sammenhengen mellom den nominelle valutakursen og realvalutakursen på kort sikt. Denne sammenhengen forklarer hvordan pengepolitikken virker i en liten åpen økonomi med fleksibel valutakurs. Med en fleksibel valutakurs og konstante priser på kort sikt vil dette føre til endringer i den nominelle valutakursen som igjen vil skape avvik fra kjøpekraftspariteten. Forventet valutakurs i neste periode, hvor P og P^* er konstante, uttrykkes slik (Steigum, 2010):

$$E^e = \frac{P}{P^*}$$

For å se hvordan sentralbankens rentesetting påvirker valutakursen, settes uttrykket for forventet valutakursendring inn i uttrykket om renteparitet og man får et uttrykk for renteparitetssammenhengen (Steigum, 2010):

$$i = i^* + \frac{E^e}{E} - 1 = E^e \left(\frac{1}{E} \right) + i^* - 1$$

Av likningen er renten (i) og kronekursen ($1/E$). Konstanten (E^e) blir det positive stigningsforholdet og ($i^* - 1$) blir konstantleddet til funksjonene. Den innenlandske renten og kronekursen vil bevege seg i samme retning. Hvis for eksempel Norges Bank setter opp renten og kjører en stram pengepolitikk må kronekursen øke for at ligningen skal holde. Det vil si at kronekursen må styrke seg på kort sikt. Økt kronekurs gjør at valutakursen E faller. Omvendt vil en ekspansiv pengepolitikk, altså når renten settes ned, føre til en svekket krone og valutakursen E går opp (Steigum, 2010).

2.1.2. Årsaker til svingninger i valutakursen

Det er flere mulige årsaker til endringer i den reelle valutakursen. To av de er avvik fra kjøpekraftspariteten i den grad markedsklareringen skjer raskere i finans- enn i realmarkeder og realøkonomiske kilder. Sistnevnte går på mer varige endringer i reell valutakurs som har med den strukturelle utviklingen i et lands produksjon og handel. Dette vil si en forskjell i produktivitetsvekst i skjermet og konkurranseutsatt sektor, skift i sammensetningen av etterspørselen etter internasjonale handelsvarer og funn og utnyttelse av naturressurser (Isachsen, 1987). Med andre ord så har etterspørsel, arbeidsledighet og handelsbalansen en vesentlig betydning for svingninger i valutakursen. Dersom det i en periode er nedgang i Norges vareeksport, vil tilbudskurven for utenlandske valuta skifte og kronen vil falle i verdi. Dette kan motvirkes ved at andre lands sentralbanker eller andre foretar rene finansielle plasseringer i markedet (Isachsen, 1987).

Et lands økonomi påvirkes på flere måter av valutakursen. Kronekursen i Norge påvirkes bl.a. av etterspørsel, avkastning og prisutviklingen i den norske økonomien. Den norske

økonomien er åpen og liten, og sterkt eksponert mot utlandet, noe som betyr at de ulike landenes valutakurs påvirker kronekursen og Norges økonomi. Derfor har Norge hatt et mål om fast eller stabil valutakurs (Bernhardsen & Røysland, 2000).

Dagens pengepolitikk er rettet mot stabilisering av kronens verdi mot euro, dette fordi kronekursen generelt har betydning for økonomisk utvikling og fordi pengepolitikken anses som et stabiliseringsverktøy i kronekursen. Kronekursen avhenger av de valutaer en måler verdien av kronen mot. Dette kan medføre at kronen styrker seg mot en valuta og svekkes mot en annen samtidig (Bernhardsen & Røysland, 2000).

Det er flere faktorer som kan påvirke kronekursen, og på kort sikt påvirkes den av rentedifferansen, oljeprisen og finansiell uro. Rentedifferansen er en «endogen» variabel for Norge, og man kan ikke tolke at det er en årsakssammenheng mellom kronekursen og rentedifferansen (Bernhardsen & Røysland, 2000).

En økning av oljeprisen vil isolert sett, medføre en styrkning av kronekursen. Denne sammenhengen mellom oljepris og kronekursen beror sannsynligvis av hvor avhengig den innenlandske økonomien er av petroleumssektoren. Det at Norge opprettet petroleumsfondet kan bidra til å gjøre kronekursen mindre avhengig av oljeprisen. En økning i oljeprisen fører ofte til en sterkere kronekurs. Men selv om oljeprisen har gått opp, har kronekursen i enkelte tilfeller likevel endt opp med å svekke seg mot et gjennomsnitt av handelspartnerne. I perioder med store svingninger i det internasjonale finansmarkedet, er det tendenser til at internasjonale aktører reduserer sin beholdning av norske kroner, noe som igjen fører til at kronen svekkes. Vi bruker GRI (global risikoindikator) for å undersøke sammenhengen mellom kronekurs og internasjonal finansuro, som er basert på at prisene på valutaopsjoner er gjort rede for i appendikset. Når det er stor usikkerhet i verdensøkonomien og uro i det internasjonale finansmarkedet, har små lands valutaer en tendens til å svekke seg (Bernhardsen & Røysland, 2000).

2.2. Norge som oljenasjon

Norge er et oljeeksporterende land med en stor petroleumssektor, noe som påvirker den norske økonomien og kronekursen. Hvordan oljeprisen påvirker norsk økonomi og den norske kronen, er derfor vesentlig i forhold til vår oppgave.

2.2.1. Hva har oljen å si for den norske økonomien og valutaen?

Det som har gjort den norske kronen attraktiv for utenlandske investorer er den høye farten i den norske økonomien. En rask vekst i økonomien har ført til at Norge har fått god avkastning på investeringer, høy rente sammenlignet med andre land og lav arbeidsledighet (Langberg, 2014).

En av de største driverne til den økonomiske veksten i Norge er oljeinvesteringene, fordi etterspørselen etter olje har vært stor i mange år og for lite olje har blitt produsert. Når Norge derfor klarte å hente opp olje ble dette noe mange land ville kjøpe. I tillegg hadde Norge olje fra Nordsjøen som hadde en bedre kvalitet og skulle være en renere olje enn OPECs, Organisasjonen av oljeeksporterende land, olje. Norge fikk en betydelige satsing på oljeservicenæringen og innovasjon i oljeutvinningen har også økt på grunn av oljefunnet. Det har ført til at Norge har fått ut vesentlig mere olje fra gamle felt til en lavere kostnad, og det er utviklet teknologi som er svært interessant for oljeproduserende land (Langberg, 2014).

I dag sitter ikke Norge i denne situasjonen lengre siden konkurransen fra utlandet har økt. Det høye norske kostnadsnivået har gjort det vanskelig for Norge å konkurrere internasjonalt og flere store oppgraderingsprosjekter på gamle felter er også ferdigstilt. Oljeprisen på verdensbasis har nå sunket, og Norge har sett seg nødt i å sette ned sin oljepris per fat. Når oljeprisen blir lavere blir etterspørselen etter den norske kronen svekket. Ved en fallende oljepris øker usikkerheten og frykten rundt fremtiden for norsk økonomi, og dermed vil interessen for norsk krone falle (Langberg, 2014).

I 1990 ble Statens Petroleumsfond opprettet, også kjent som Oljefondet, noe som medførte at den norske staten ble en internasjonal kapitalforvalter. Grunnen til at dette fondet ble opprettet var at Norge fikk store beløp som det måtte finnes dekning for. Målet er at det skal spares og at pengene skal utbetales til pensjonistene i fremtiden. Den administrative forvaltningen av Oljefondet er delegert til Norges Bank, med ulike retningslinjer. I 2006 skiftet Statens

Petroleumsfond navn til henholdsvis Statens pensjonsfond utland (SPU) og Statens pensjonsfond Innland. På grunn av at størrelsen på investeringene som utføres er så stor, fører det til at de i hovedsak må gjøres i utlandet. Hadde investeringene skjedd i Norge, ville prisen på de norske investeringsalternativene gått opp, samtidig som avkastningen ville gått ned (Røste, 2013).

2.2.2. Hvorfor sank oljeprisen?

Den største årsaken til prisen i oljen er den enorme veksten i USA sin oljeindustri. De har produsert skiferolje, som har skutt i været. USA har altså oppnådd en høy økning på tilbudssiden i markedet. Samtidig har etterspørselen etter oljen blitt lavere. Med et høyt tilbud og en lav etterspørsel går prisen ned. En annen faktor som er med på å sette prisen ned er fordi den amerikanske oljereserven har bygget seg opp betydelig mer enn det markedet forventet (SSB, 2014 B). Hvorfor plutselig denne lave etterspørselen? Veksten i verdensøkonomien har vist seg å være lavere enn ventet, noe som påvirker etterspørselen etter olje. En annen påvirkning på den lave etterspørselen etter olje er miljøtiltak. Det blir stadig flere miljøtiltak innført som gjør at behovet på råolje faller (SSB, 2014 B).

2.2.3. Hvordan ble Norge en oljenasjon?

På 60 – tallet ble Norge for første gang opplyst og kjent med oljen i Nordsjøen. Dette var takket være amerikanerne som ba om tillatelse til å utføre seismiske undersøkelser i Nordsjøen i 1962. Norge sikret seg derfor herredømme over havbunnen og undergrunnen og proklamerte dette den 31 mai 1963. Det var Ekofiskfeltet høsten 1969 som åpnet øynene for nordmenn om hvilke fantastiske muligheter som hadde åpnet seg, og i årene etter ble det også gjort en rekke store funn. Norge ble etter hvert en oljenasjon og vi gikk fra å være et velstående land til å bli et av verdens rikeste land (Ryggvik, 2014).

Oljen medførte en sterk vekst på verdensmarkedet for oljetransport og hadde en årlig stigning på 7 prosent fra 1950 til 1970. Dette førte til at den norske handelsflåten på denne tiden også ble mangedoblet. I 1985 utgjorde oljen nesten 40 prosent av norsk eksport i forhold til 1971 da den utgjorde null. Den gjorde det mulig å lette personskattene og likevel opprettholde en høy offentlig virksomhet som blant annet helsepleie, sosialomsorg og utdanning. Oljevirkningsgraden stod i 1971 for 14,3 prosent av BNP og nådde en topp med 18,5 prosent i

1984. Pris og lønnsnivået i Norge kom permanent høyere, til rundt 12 prosent, i forhold til de andre landene vi handlet med, og konkurransevnen ble dermed svekket (Ryggvik, 2014).

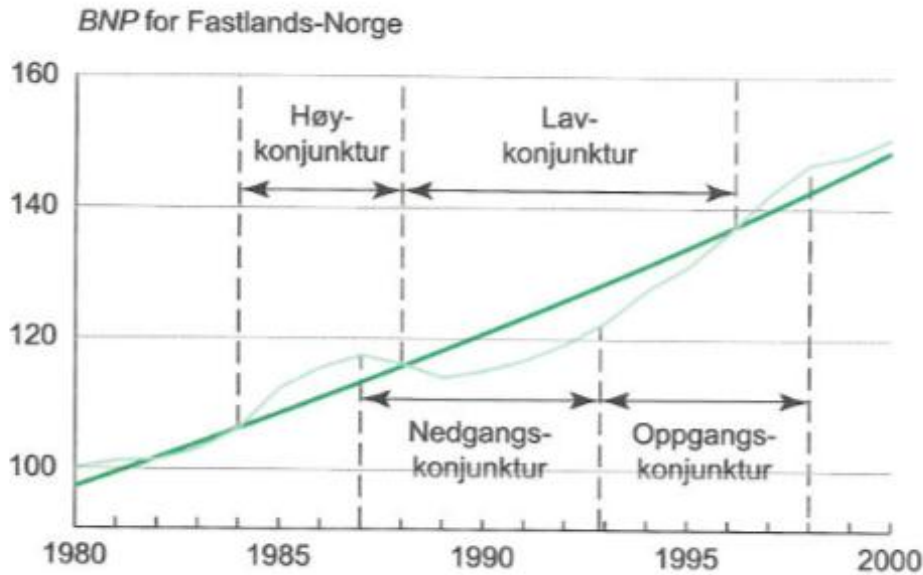
Etter det første funnet av Ekofiskfeltet gjorde politikere alt de kunne for å skaffe seg nasjonal og politisk kontroll over ressursene, fristelsen til å bruke disse inntektene var stor. Det ble laget program for hvordan de nye inntektene skulle brukes, og motivet var å bygge et «kvalitativt bedre samfunn» ifølge Stortingsmelding 25 fra 1974. Det var viktig at den nye rikdommen ikke ble sløst bort. Dette ga også finansministeren Per Kleppe sterkt uttrykk for under oljemeldingen i 1974. Norge hadde fått en stor handlefrihet og en mulighet til å velge sin egen fremtid. Det var viktig at økonomien ikke bare ga høyere lønn og flere materielle goder, men også satse på et likere, grønnere, mer kvinne- og distriktsvennlig samfunn (Ryggvik, 2014).

En sentral målsetting i oljepolitikken var et moderat tempo for å unngå å bli for avhengig av den nye ressursen. Men denne politikken ble forlatt på 90 – tallet. Formålet med å holde et moderat tempo under produksjonen av gass og olje var at man lettere kunne sørge for at det ble utvunnet på en forsvarlig måte og at ressursene skulle vare lengre. Dessuten var det et poeng at kostnadene ved å tilpasse seg en ny næring ikke skulle bli for stor for samfunnet (Ryggvik, 2014).

2.3. Konjunkturer

Konjunkturbevegelser kan defineres som at endringer i den økonomiske aktiviteten slår ut i samme retning i store deler av økonomien. Det oppstår endringer i sysselsetting, bruttoinvesteringer, arbeidsledighet og andre makroøkonomiske størrelser. Svingninger i den økonomiske aktiviteten skyldes variasjoner i den samlede etterspørselen etter varer og tjenester. Svingningene oppstår fordi lønninger og priser ikke er fleksible på kort sikt, men reagerer seint på endringen i etterspørsel (Steigum, 2010).

Det mest brukte målet på økonomisk aktivitet er BNP. BNP er dermed en viktig faktor ved målinger av konjunkturbevegelser. Trenden i den økonomiske aktiviteten er definert som en vekstkurve med konstant veksttakt, såkalt eksponentiell trend.

Figur 2 illustrerer BNP for Fastlands-Norge. (Steigum, 2010, s. 244)

Økonomien er i høykonjunktur når konjunkturindikatoren ligger over trendnivået, og lavkonjunktur når den ligger under. Oppgangskonjunktur kan forklares som når den økonomiske veksten er sterkere enn trendveksten, mens nedgangskonjunktur er når veksten er svakere enn trenden (Steigum, 2010).

Konjunktursvingninger er uregelmessige og vanskelig å forutse og forhindre. Det kan gå lang eller kort tid mellom hver svingning, og konjunktursvingningene kan være store eller av så liten størrelse at veksten holder seg relativt stabil (Steigum, 2010).

2.3.1. Keynesiansk teori

Keynesiansk teori går ut på at markedsøkonomier har strukturelle svakheter som kan føre til økonomiske kriser. Sentralt for denne teorien er som omtalt tidligere, at lønnsatser og priser reagerer tregt på etterspørsel. Dersom etterspørselen reduseres, vil bedrifter gjerne tilpasse seg markedet ved å redusere produksjonen og dermed også arbeidskraften. Dersom etterspørselen reduseres i store deler av markedet og flere bedrifter reduserer produksjon og arbeidskraft samtidig, vil det heller ikke være nok bedrifter som kan ansette denne nye arbeidskraften, noe som gir ytterligere økt arbeidsløshet. De arbeidsledige blir tvunget til å redusere forbruket sitt grunnet lavere inntekt, noe som igjen fører til kutt i produksjon og arbeidskraft i bedriftene, som gir høyere arbeidsløshet og lavere forbruk. Slik fortsetter prosessen i en slags ond sirkel og vil gi en lavkonjunktur. Dette kan også gå motsatt vei og føre til inflasjonspress. Vi kaller

denne ”onde sirkelen” for multiplikatoreffekten, og denne fremstilles ofte ved hjelp av en økonomisk modell. I denne oppgaven kommer dette til å forklares teoretisk heller enn matematisk (Steigum, 2010).

Ved bruk av en slik type modell kan vi se hvilke faktorer som påvirker BNP på kort sikt. For å forklare dette må vi som nevnt se på multiplikatoreffekten. I en åpen økonomi, er multiplikatoren mindre enn i en lukket, ettersom den her også omfatter import. Dette er fordi en økning i etterspørselen i Norge, ikke bare vil påvirke konsumet innad i landet, men også øke importen. Norge er et land som importerer relativt mye varer og tjenester fra utlandet. Virkningene på BNP av en økning i samlet etterspørsel i Norge, vil dermed bli betydelig dempet. Dette omtales som en importlekkasje (Steigum, 2010).

Multiplikatoreffekten sier at en økning i privat konsum vil gi en økning i BNP. Videre vil økningen i BNP føre til ytterligere økning i privat konsum. Altså, når BNP øker, vil også forbruket sannsynligvis øke. Økningen i konsumet vil likevel dempes litt av at økt BNP også fører til økt skatt og import. Økte skatter gir en mindre økning i disponibel inntekt, mens økt importetterspørsel gir en mindre økning i etterspørselen etter produkter innenlands. Resultatet blir likevel økt BNP, selv om økningen dempes av skatt og importetterspørsel (Steigum, 2010).

For å dempe og regulere store konjunktursvingninger bruker staten pengepolitikk og finanspolitikk. Makroøkonomisk politikk skal stabilisere økonomien, og innenfor penge- og finanspolitikk har vi ulike virkemidler som benyttes. Innenfor finanspolitikk reguleres størrelsen og sammensetningen av statens inntekter og utgifter, mens pengepolitikken benytter seg av regulering av nivået på styringsrenten. Hvordan man bruker disse verktøyene i penge- og finanspolitikken vil også ha påvirkning på den norske valutakursen. Vi kommer nærmere inn på dette i de følgende kapitlene (Steigum, 2010).

2.4. Pengepolitikk

2.4.1. Inflasjonsmål

I Norge har vi noe som kalles inflasjonsmål. Det vil si at pengepolitikken føres på en måte som fører til en konstant årlig inflasjon. I Norge er målet en inflasjon på 2,5 prosent årlig, og dette er det vi kaller inflasjonsmålet. Det er sentralbanken, Norges Bank, som har fått delegert myndighet til å utøve pengepolitikken ved å sette styringsrenten. Dette for at regjeringen ikke skal ha mulighet til å ta valg som for eksempel kan øke deres popularitet fremfor valg og liknende. Inflasjonen styres ved hjelp av pengepolitikken, og i Norge har vi fleksibel inflasjonsmålstyring (Steigum, 2010).

2.4.2. Fleksibel inflasjonsmålstyring

En sentral grunn til å velge fleksibel inflasjonsmålstyring er at det gir den mest stabile økonomien. Ved streng inflasjonsmålstyring prøver man å gjøre variasjonene i inflasjonen rundt inflasjonsmålet minst mulig. Dette kan føre til store variasjoner i produksjonsgapet. På samme måte vil streng produksjonsgapmålstyring gi varige virkninger på inflasjonen. Målet er dermed, ved fleksibel inflasjonsmålstyring, å begrense store variasjoner både i inflasjonen og produksjonen. (Steigum, 2010).

Norges Bank har som hovedregel at inflasjonen skal bringes tilbake til målet etter to år dersom det oppstår svingninger. Grunnen til at de ikke velger å føre inflasjonen tilbake til målet så fort som mulig, er at det sannsynligvis vil påvirke samfunnsøkonomien negativt. Hvis man for eksempel ønsket å dempe en høykonjunktur innen ett år i stedet for to, ville man ført en mer aggressiv pengepolitikk, og satt renten høyere opp enn ellers. Dette ville gitt høyere arbeidsløshet som følge av lavere konsum, som nevnt tidligere i forbindelse med konjunkturer. Hovedpoenget med å velge denne horisonten på to år, er å få til stabil inflasjon og stabilt produksjonsgap (Steigum, 2010).

Endringer i rentenivået som foretas av Norges Bank vil ikke bare ha innvirkning på konsumet innad i landet, men også på valutakursen og dermed import. En innstramning i pengepolitikken (renteøkning) vil vanligvis føre til at kronen styrker seg. Dette fordi høy rente gjør at flere fra utlandet vil ønske å sette pengene sine i Norge. Økt etterspørsel gir økt pris.

Når kronen er sterk vil nordmenn få mer for pengene sine i utlandet, og importen vil øke. Samtidig vil eksporten minke, da utlendinger vil se etter billigere alternativer andre steder. Vi ser dermed at pengepolitikken også har en innvirkning på hvordan kronekursen vil se ut. Norge har en fleksibel valutakurs, som vil si at vi ikke holder valutakursen fast, men den tilpasser seg fleksibelt til inflasjonsmålet og påvirkes av endringer i rentenivået. En økning i norsk rente vil styrke valutakursen mens en nedgang i norsk rente vil senke etterspørselen etter norske kroner, og føre til en svekkelse (Opstad, 2010).

2.5. Finanspolitikk

Finanspolitikk drives av myndighetene og går ut på å påvirke landets økonomiske utvikling ved å bruke de offentlige inntektene og utgiftene. Staten har dermed to virkemidler i finanspolitikken, offentlige utgifter og skatt, som brukes til å motvirke og begrense konjunktursvingningene (Steigum, 2010).

En endring i finanspolitikken vil påvirke konjunkturbevegelsene. I en ekspansiv finanspolitikk er målet å øke aktivitetsnivået, ved å øke de offentlige utgiftene og redusere skatten. Målet i kontraktiv finanspolitikk er å redusere aktivitetsnivået ved å redusere offentlige utgifter og øke skatten. Stor etterspørsel etter varer og tjenester gir en høykonjunktur. Målet vil da være å redusere aktivitetsnivået og staten innfører en kontraktiv finanspolitikk. I en periode med lavkonjunktur hvor det oppstår lav etterspørsel etter varer og tjenester, blir statens mål å øke aktivitetsnivået og innføre en ekspansiv finanspolitikk (Steigum, 2010).

Finanspolitikken har tre hovedmål. Det første målet skal sørge for høy verdiskapning, som kan oppnås gjennom fordelingen av samfunnets knappe ressurser og økonomiens produksjonsfaktor. Det er viktig at de utnyttes på best mulig måte i produksjonen av varer og tjenester i både offentlig og privat sektor. Målet omfatter også en økonomisk vekst ved etablering av nye bedrifter, forbedring av produkt, omstillinger, bruk av ny teknologi og investeringer i realkapital og humankapital. Det andre målet er å utjevne inntektsforskjeller, hvor man vil unngå store ulikheter i inntektsfordelingen mellom individer, mellom regioner og mellom generasjoner, både nålevende og fremtidige. Det siste målet er å få en stabil utviklingen som forhindrer økonomiske kriser med høy arbeidsledighet (Steigum, 2010).

Det å finne et kompromiss mellom disse tre målene er en viktig politisk oppgave, slik at det for eksempel ikke bare blir satset ensidig på fordelingspolitikken. En slik satsning vil da gå sterkt utover den samfunnsøkonomiske effektiviteten og økonomisk vekst. På samme måte vil en politikk som ensidig prioriterer økonomisk vekst gå utover fordelingspolitikken (Steigum, 2010).

Finanspolitikken har kortsiktige virkninger på konjunkturbevegelsene og varige virkninger på realvalutakursen og næringsstrukturen. Her er det en viktig forskjell mellom finanspolitikk og pengepolitikk. Pengepolitikken kan ikke slik som finanspolitikken endre realvalutakursen på varig basis, fordi pris og lønninger trenger tid til å tilpasse seg pengepolitikken og mister da sin virkning på realvalutakursen (Steigum, 2010).

2.6. IS-MP

For å vise hvordan bruk av finanspolitikk og pengepolitikk kan påvirke samlet etterspørsel etter varer og tjenester, og det økonomiske aktivitetsnivået på kort sikt, kan vi bruke IS-MP modellen. Dette er en økonomisk modell som viser hva som skjer når finanspolitikken og pengepolitikken strammes inn eller lettes, og hvordan de to fungerer sammen. For å vise dette må vi først utlede IS-kurven (Steigum, 2010):

$$Z = C + I + G + NX$$

$$Z = a(1 - t)Y - nr + b + vY - hr + e + G + x_1 Y^* - qY - x_2 r + x_2 (r^* - 1)$$

Samle alle ledd som har Y og r:

$$Z = Y(a(1 - t) + v - q) - r(n + h + x_2) + (b + e + x_1 Y^* + x_2 (r^* - 1)) + G$$

$$Z_1 = (a(1 - t) + v - q)$$

$$Z_2 = (n + h + x_2)$$

$$Z_0 = (b + e + x_1 Y^* + x_2 (r^* - 1))$$

$$Z = YZ_1 - rZ_2 + Z_0 + G$$

Når vi bruker likevektskravet $Z = Y$ får vi:

$$Y = YZ_1 - rZ_2 + Z_0 + G$$

$$rZ_2 = -Y + YZ_1 + Z_0 + G$$

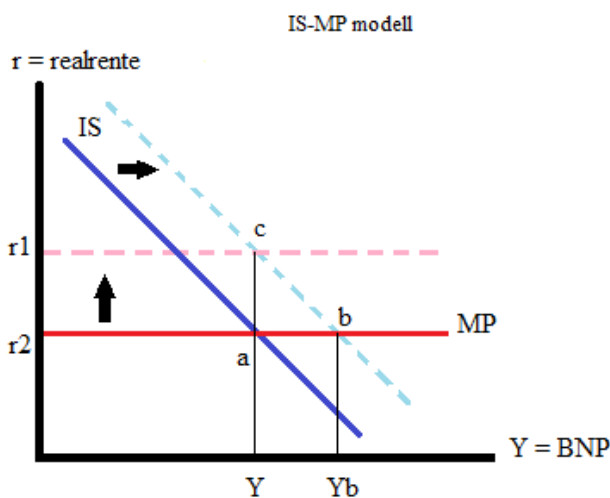
$$rZ_2 = -Y(1-Z_1) + Z_0 + G$$

$$r = \left(\frac{Y(1-Z_1) + Z_0 + G}{Z_2} \right) r = - \left(\frac{1-Z_1}{Z_2} \right) Y + \left(\frac{Z_0 + G}{Z_2} \right)$$

grønt = stigningstall

lilla = konstantledd (Steigum, 2010)

Vi får dermed likningen til IS-kurven i modellen, som ser slik ut (se figur 3):

Figur 3, IS-MP modell

Langs x-aksen ligger BNP, mens y-aksen viser rentenivå. MP-kurven er konstant, og viser rentenivået på et gitt tidspunkt. Det er denne styringsrenten Sentralbanken har mulighet til å gjøre noe med. Likevektsnivået er aktivitetsnivået der IS- og MP-kurvene krysser hverandre (Steigum, 2010).

Som det går frem av modellen, ligger offentlige utgifter (G) i konstantleddet. Det vil si at en økning i G vil gi IS-kurven et skift til høyre som vist i figur 3, og dermed gi et høyere BNP-nivå. Ved å sette opp renten, vil likevektsnivået komme nærmere y-aksen, og dermed gi lavere BNP. Dette er eksempler på tiltak som gjøres av myndighetene. Økning i offentlige utgifter fører til høyere BNP, og dermed høyere konsum og økonomisk aktivitet. Det andre virkemiddelet som er presentert i figur 3 er en økning i styringsrenten. Ved å øke denne, vil det bli dyrere å for eksempel betale ned på boliglån. Dette fører til at konsumentene har mindre midler å bruke på konsum, og BNP minker som en følger av dette. Dette er et tiltak

som gjerne blir satt til verks dersom landet er inne i en høykonjunktur og har høyt inflasjonspress.

Ved å se på IS-MP modellen kan man altså se hva som skjer med den økonomiske aktiviteten når myndighetene bruker sine virkemidler gjennom finans- og pengepolitikk. Denne gir et godt bilde av hvordan økonomien kan påvirkes ved bruk av finans- og pengepolitikk, og vi kommer senere inn på hvilke tiltak som har blitt gjort og gjøres i dag for å påvirke den norske økonomien (Steigum, 2010).

3. Metode

Samfunnsvitenskapelig metode er en standardisert og systematisk fremgangsmåte for hvordan man samler inn data og behandler disse. Jacobsen (2005, 24) skriver at metode er en måte man går fram på for å samle inn data om virkeligheten. Innenfor den samfunnsvitenskapelige metoden, finnes kvalitativ og kvantitativ metode/tilnærming (Jacobsen, 2005).

3.1. Kvalitativ og kvantitativ tilnærming

En kvalitativ tilnærming bør brukes når problemstillingen er eksplorerende, der man har et ønske om å få frem flere nyanser og målet er å finne ut hva som ligger i eller bak et fenomen man har lite informasjon om. En eksplorerende problemstilling krever vanligvis konsentrasjon om noen få enheter. I denne metoden er personlige intervju, gruppeintervju, observasjoner og innsamling av sekundærdata (dokumentundersøkelser) måter å samle inn data på.

Den kvalitative tilnærmingen er det som kalles en fleksibel forskningsmetode, der problemstillingen kan forandres underveis ut i fra hvilken informasjon man får inn gjennom undersøkelsen. Denne tilnærmingen er intensiv og åpen, noe som vil si at man undersøker få enheter og at informasjonsinnsamlingen i liten grad er styrt av forskeren på forhånd av undersøkelsen (Jacobsen, 2005).

En kvantitativ tilnærming egner seg godt når forskeren har en konkret problemstilling, samt gode forhåndskunnskaper om fenomenet de ønsker å studere. Denne tilnærmingen brukes når man ønsker å se individuelle synspunkter hos mennesker, eller summen av enkeltindividene. Kvantitativ tilnærming kalles gjerne for ekstensive metoder, noe som betyr at tilnærmingen tar for seg mange enheter. I tillegg er den ekstensive metoden relativt lukket, i og med at all informasjonen som samles inn er bestemt og kategorisert på forhånd.

Denne tilnærmingen benytter seg av tall og det som er målbart, hvor resultatet blir fremstilt gjennom statistiske fremstillinger. Problemstillingen er testende, og man ønsker å finne omfanget, hyppigheten og/eller utstrekningen av et fenomen. Man ønsker et ekstensivt opplegg, der man undersøker få nyanser over mange enheter (Jacobsen, 2005).

3.2. Vårt undersøkelsesopplegg

Vi har en eksplorerende problemstilling, noe som legger en kvalitativ tilnærming til grunn:

Årsaker til- og virkninger av svekkelsen i den norske kronen fra sommeren 2014.

Vi skal ikke utføre intervju eller observasjoner, men dokumentundersøkelser av allerede eksisterende informasjon (sekundærdata).

3.3. Primær- og sekundærdata

Primærdata er data som forskeren samler inn selv for første gang, for å gi svar på en klart avgrenset og aktuell problemstilling. Forskeren går, fysisk eller digitalt, ut i feltet og spør brukerne. Sekundærdata er kilder for data som allerede eksisterer, og som er bearbeidet og publisert. Denne type informasjon kan man finne i tidsskrifter og aviser, eller i offentlige registre. Eksempel på sekundærdata er offentlige dokumenter, årsrapporter for en bedrift, selvbiografier, dagbøker og brev (Jacobsen, 2005).

3.4. Sekundærdata

Sekundærdata finnes både som kvalitative og kvantitative data, og er data som allerede er samlet inn. Ulempen er at denne informasjonen kan ha vært samlet inn til et annet formål, slik at kilden ikke kan brukes til den aktuelle undersøkelsen. Ved bruk av sekundærdata svekkes kontrollen over forholdene som kan påvirke påliteligheten til kildene, og man kan oppleve at prinsipper for registrering av resultater kan endres fra en tid til en annen (Jacobsen, 2005).

Det er flere årsaker til at forskere velger å benytte seg av sekundærdata. Det kan være for å finne ut hvordan noen har tolket en problemstilling eller et tema som tilsvarer det man selv ønsker å undersøke, eller at man ønsker å finne ut hva andre har sagt eller gjort. Den største risikoen og ulempen ved bruk av sekundærdata, er troverdigheten. Dette vil bli nærmere beskrevet under punkt 3.7 dokumentundersøkelser (Jacobsen, 2005).

3.5. Kildebruk

I hvilken grad kildene er til å stole på, er hovedproblemet ved en dokumentundersøkelse. Forskeren må først se på om dokumentasjonen er produsert av noen som var tilstede under den aktuelle situasjonen, eller om det er produsert av noen som har fått det gjenfortalt (Jacobsen 2005: 181). Forskeren kommer dermed inn i en situasjon der det må vurderes om kildene som benyttes er første- eller annenhåndskilder (Jacobsen, 2005).

Førstehåndskilder er betegnet som informasjon fra en person som selv har deltatt i noe. Andrehåndskilder er informasjon fra en person som selv ikke har vært tilstede ved hendelsen, men som har hørt om det fra andre (Jacobsen 2005). I denne oppgaven vil det for det meste bli benyttet andrehåndskilder, men også førstehåndskilder i form av rapporter fra Norges Bank, SSB og NHO. Bruken av sekundærkilder medfører også at vi vil måtte vurdere påliteligheten til kildene våre videre i oppgaven.

De fleste kildene vi benytter oss av, anses å være offentlige. Vi benytter oss av publiserte rapporter, Store Norske leksikon, bøker og avisartikler fra E24 og Dagens Næringsliv, samt uttalelser fra bl.a. sjefsøkonomer til de to overnevnte avisene og et publisert miniforedrag med spesialrådgiver Pål Winje fra Norges Bank. Offentlige kilder har som regel til hensikt å skape et spesielt inntrykk av en situasjon. Forskeren må være kritisk til de offentlige kildene, og prøve å finne noe som er relevant for den aktuelle oppgaven (Jacobsen 2005).

3.6. Validitet

Validering er ansett som testing av gyldigheten til undersøkelsen, og innebærer alltid en test av resultater overfor andre mennesker. Dette faller inn under «intern gyldighet», som ifølge Jacobsen (2005) beror på om resultatene oppfattes som riktige. De fleste samfunnsforskere har forlatt ideen om at man en gang i framtiden vil kunne beskrive et samfunn på en objektiv riktig måte (Jacobsen 2005:214). Intersubjektivitet innebærer at det nærmeste man kan komme sannheten, er at det er flere som er enige i beskrivelsen. Jo flere som er enige, desto større sannsynlighet er det for at resultatet er riktig (Jacobsen 2005:214). Validering kan gjøres på flere måter, blant annet via validering gjennom test mot andre, validering gjennom kritisk gjennomgang av kilder og informasjon fra kildene, validering gjennom kritisk drøfting av kategorisering og validering av sammenhenger, ifølge Jacobsen, (2005).

For vårt undersøkelsesopplegg vil valideringen hovedsakelig skje gjennom kontroll mot andre fagfolk, annen teori og empiri, samt validering av sammenhenger. Dette er fordi at man kan sjekke gyldighet på resultatet ved å sammenligne dem med andre undersøkere og undersøkelser. Om det er sammenfall med en eller flere undersøkelser, kan man argumentere for at gyldigheten i undersøkelsen blir styrket (Jacobsen 2005: 215).

3.7. Dokumentundersøkelser

Dokumentundersøkelse er en datainnsamlingsmetode hvor man benytter seg av sekundærdata, som er kilder andre har samlet inn (Jacobsen 2005: 141). Denne formen for undersøkelser egner seg godt når det er umulig å samle inn primærdata, når man ønsker å få tak i hvordan andre har fortolket en viss situasjon eller hendelse, eller når man vil ha tak i hva mennesker faktisk har sagt eller gjort (Jacobsen, 2005).

Problemet med denne typen undersøkelse er at man som oftest bare får tak i resultatene. I og med at disse sekundærdataene ofte er tilpasset det formålet den opprinnelige datainnsamleren hadde, og dette vil innebære en begrensning i forhold til hva man kan få ut av sekundærdataene. Det kan også føre til at man blir tvunget til å benytte seg av manipuleringer/transformasjoner en tidligere forsker har foretatt, fordi en ny forsker ikke har mulighet til å lage egne omformuleringer (Jacobsen, 2005).

Ved bruk av dokumentundersøkelser foretar man en vurdering av hvilken kvalitet kilden har. Her bør man se på hvilken kunnskap og kompetansen den som har skrevet ned informasjonen faktisk har, og om kildene deres igjen er mennesker med god kjennskap til det aktuelle temaet eller ikke. Det samme gjelder om man opererer med institusjonelle kilder, der man vurderer hvor troverdig institusjonen er. Det beste her er gjerne mer nøytrale institusjoner, da de ofte har en høyere troverdighet, spesielt dersom de ikke har noen egeninteresse i å fremstille situasjonen på en bestemt måte (Jacobsen, 2005).

3.8. Kritikk til egen oppgave

Vår oppgave er en dokumentundersøkelse og bygger på sekundærdata. Dette skaper muligheter for feilkilder, fordi vi ikke har mulighet eller ressurser til å produsere primærdata på dette området. Feilkildene er heller ikke noe vi kan korrigere. Informasjon fra ulike aviser kan blant annet være tatt ut av sammenheng, fordi ulike journalister kan ha ulike synspunkt. Offentlige kilder ønsker gjerne å framstille en viss situasjon på en viss måte.

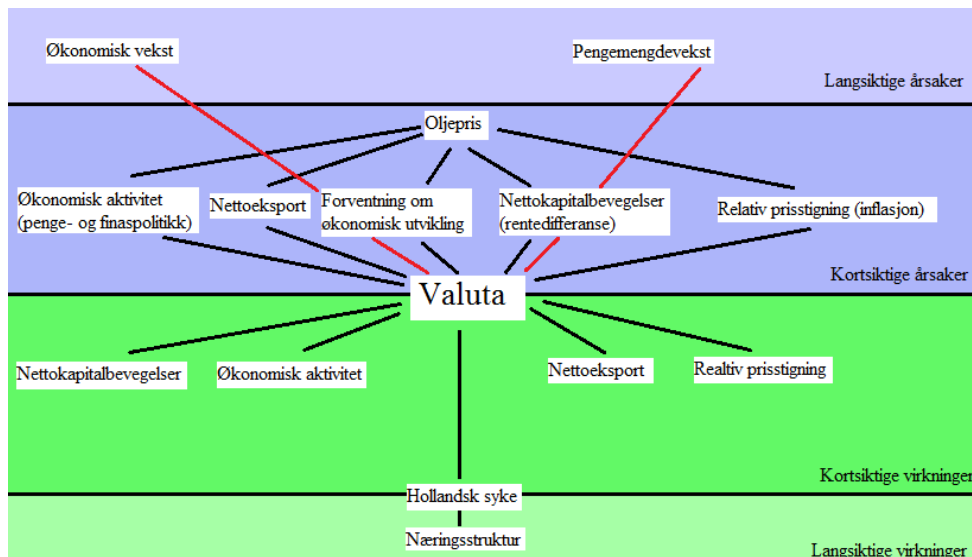
Vi må stille oss kritisk til hvem som har samlet inn informasjonen, blant annet med tanke på kunnskap og kompetanse. Vi kan ikke vite hvilken baktanke frembringeren hadde med informasjonen, eller hvordan ulike institusjoner har samlet inn informasjonen.

Tallene som brukes i oppgaven, kan ikke vi si er 100 prosent korrekt i forhold til det vi egentlig ønsker å vite. Dette fordi den opprinnelige innsamleren kan ha en annen oppfatning av hvem som oppfattes som f.eks. arbeidsledig enn det vi har. I tillegg kan informasjonen være korrigeret av tidligere forsker, og vi tvinges dermed til å bruke tall og informasjon som i utgangspunktet ikke var de/det vi ønsket å bruke.

Problemstillingen strekker seg fra 2014 til 2015, hvor det i oppgaven for det meste er fokusert på informasjon innenfor denne tidsperioden. Dette kan medfører at vi går glipp av tidligere utviklinger som kan sees i sammenheng med det som omtales i oppgaven.

4. Analyse

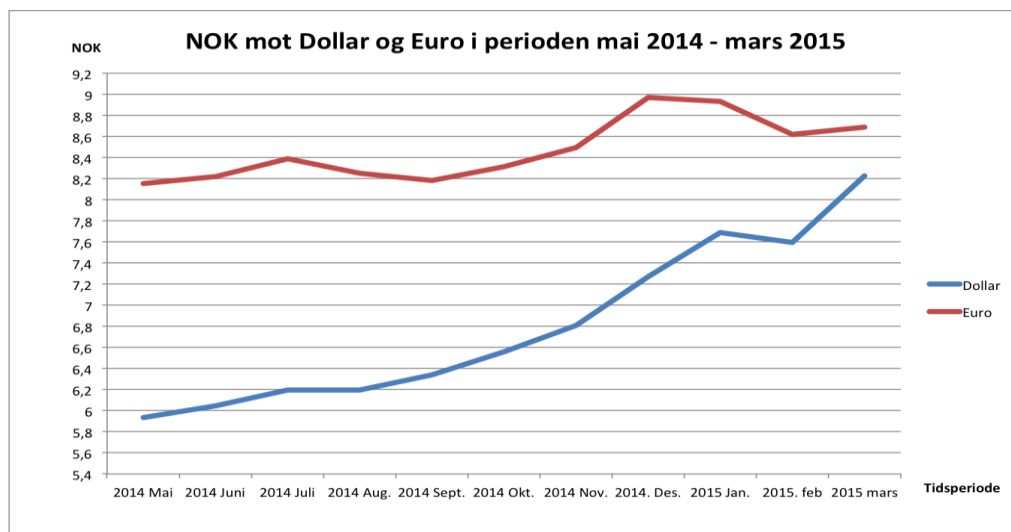
Vi har laget en oversikt over årsaker til- og virkninger av svekkelsen i kronen og for enkelthets skyld har vi delt disse inn i kortsiktige og langsiktige perspektiver i figuren.

Figur 4. Oversikt over årsaker og virkninger, delt inn i langsiktig og kortsiktig perspektiv.

4.1. Oversikt over svekkelsen i kronen, perioden mai 2014 – mars 2015

Vi har valgt å ta et utgangspunkt i svekkelsen i kronen fra mai 2014 og frem til mars 2015, for å begrense oppgaven. I mai 2014 lå kronen på 5,9350 mot Dollar, og 8,1533 mot Euro regnet i månedsgjennomsnitt. Kronen var på sitt sterkeste i januar 2013, og lå da på 5,5558 mot dollar og 7,3821 mot Euro.

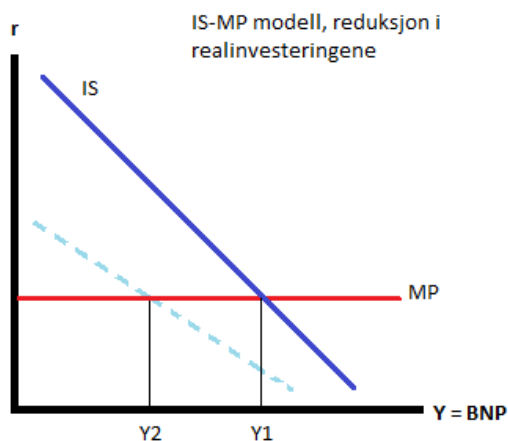

Figur 5. Oversikt over kronesvekkelsen mot dollar og euro (tall hentet 16.03.15)

Det går frem av figur 5 at kronen svekket seg ganske jevnt mot dollaren fram til august, for deretter å svekke seg særs mye frem mot januar 2015, med en liten styrkning i februar, for å så fortsette svekkelsen i mars. Mot euroen ser ikke svekkelsen like stor ut i figuren. Dette kan komme av at euroen generelt sett er en dyrere valuta, i mars lå den rett under 8,2 kroner. Mot euroen har kronen svekket seg jevnere, enn mot dollaren. Dollaren gikk fra å koste rett under 6 NOK til å nå koste 8,2277 NOK. Det er en økning på over 2 (2,2927) kr dollaren, mot en økning på 0,5327 kr euroen (Norges Bank, 2015 B).

Den lave oljeprisen fører til mindre aktivitet på norsk sokkel, som igjen virker inn på fastlandsøkonomien. Anslagene på oljeinvesteringene for 2015 ble justert ned i løpet av høsten 2014. På grunn av at oljeprisen synker ytterligere og holder seg på under 100 dollar fatet, gir det grunn for å forvente at investeringene kuttes ytterligere de kommende årene. Disse kuttene i investeringene vil gi redusert sysselsetting, økt arbeidsløshet og lavere reallønn her til lands. (SSB, 2014 D)

En ytterligere reduksjon i investeringene kan illustreres i en IS-MP modell. Dette gir en kraftig reduksjon både i stigningstallet og konstantleddet til IS-kurven og modellen vil bli slik:

Figur 6, IS-MP modell, hvor vi har en reduksjon i realinvesteringene.

En reduksjon i realinvesteringene gir en reduksjon i etterspørselen som igjen gir en direkte reduksjon i det private konsumet, offentlige konsumet, nettoeksporten og enda en reduksjon i realinvesteringene. Det er her multiplikatoreffekten starter og gir igjen en ny reduksjon i

etterspørselen. En reduksjon i etterspørselen gir også en direkte reduksjon i BNP. Av modellen kan vi også se at totaleffekten gir en reduksjon i bruttonasjonalproduktet.

Oljeprisfallet har ført til en redusert verdi av kronen i forhold til andre valutaer (SSB, 2014 D). Dette ser vi tydelig i figur 5, der vi har fokusert på euro og dollar som er de mest benyttede valutaene til våre handelspartnere. En slik svekkelse av kronen, svekker også de enkelte husholdningers kjøpekraft, samtidig som det styrker konkurranseevnen til bedrifter som driver eksport og norske produsenter på hjemmemarkedet.

Styringsrenten ble satt ned fra 1,5 til 1,25 prosent 17 desember 2014, som en følge av at Norges Bank ønsker å redusere virkningene av svekkelsen i oljeprisen og kronen, spesielt med tanke på sysselsetting. Denne reduksjonen i rentenivået er et forsøk på å dempe konjunkturedgangen uten at inflasjonen blir særlig høyere enn inflasjonsmålet (Langberg, 2014 & SSB, 2014 D). Samtidig som Norges Bank prøver å regulere inflasjonen ved å sette ned styringsrenten, kan man si at de er med på å medvirke til en større svekkelse i kronen. Fra teori om pengepolitikk, vil et lavere rentenivå påvirke hvor attraktivt det er for utenlandske investorer å investere i Norge. Lavere rente betyr at de vil få mindre igjen for å ha verdiene sine i norske kroner, og dermed trekker enkelte seg ut for å investere i annen valuta og verdien av kronen faller som en følge av dette.

Det kraftige kronefallet vi er inne i nå, kan ikke forklares av fallet i oljeprisen og oljeinvesteringene alene. Kronen led også mye i desember på grunn av at mange investorer var i ferd med å avslutte året, og er da færre aktører i valutamarkedet. I en slik periode kan små endringer i oljeprisen få store utslag, noe vi også kan vise til i figur 5, der en euro kostet rett under ni norske kroner (Langberg, 2014).

Den kraftige reduksjonen i råoljeprisen som vi så gjennom høsten 2014 og inn i 2015, vil forsterke nedgangen i petroleumsnæringen fremover. Kronen svekket seg i årsgjennomsnitt i 2014 med 5,3 prosent, som en følge av fallet i oljeprisen og utsiktene til en lavere rente. Det er forventet en tilnærmet lik svekkelse av kronen i 2015. Dette bidrar til en bedring i den kostnadmessige konkurranseevnen hos våre bedrifter overfor utlandet. Det har vært en noe høyere vekst i eksportmarkedet og lav norsk investeringsetterspørsel det siste året, men sammen har dette bidratt til å øke aktiviteten i den norske økonomien (SSB, 2015 B).

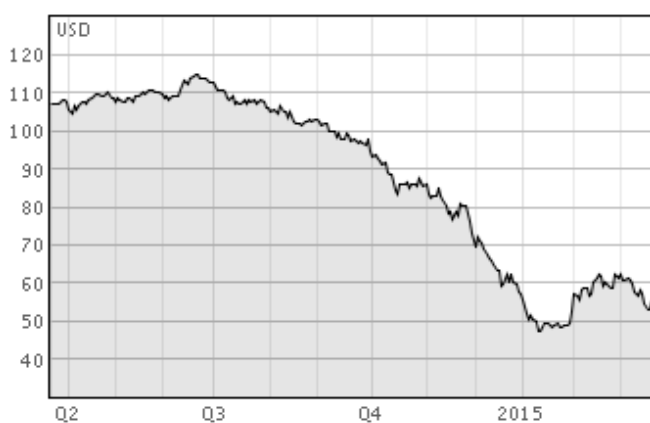
Fra januar 2013 til januar 2015 svekket kronen seg med 20,2 prosent målt ved den importveide valutakursen og med 21,2 prosent målt ved industriens effektive kronekurs. Fra januar til februar i år styrket kronen seg med i underkant av 3 prosent målt ved begge valutakurvene (SSB, 2015 B & Langberg, 2014).

4.2. Oljepris

4.2.1. Oversikt over fallet i oljeprisen

I kapittel 2.1.2 vises det til at valutakursen i Norge henger tett sammen med oljeprisen. Oljen er en særs stor del av landets økonomi og Norge er dermed avhengig av oljeeksport. Når prisen på oljen går ned, kan dette føre til at andre land mister troen på den norske økonomien, da oljen på mange måter ”styrer” denne. Folk vil dermed ikke ønske å plassere pengene sine i Norge. Lavere etterspørsel gir igjen lavere pris, og den norske kronen svekker seg i forhold til utenlandsk valuta. Vi kan dermed gå ut ifra at svekkelsen som vi opplever i den norske kronen i dag (24.03.15), har mye å gjøre med nedgangen i oljeprisen.

Ettersom eksport av olje er en meget stor del av norsk økonomi og at kronekursen i dag er svært lav som følge av lav oljepris, vil vi videre se på hvilke faktorer som spiller inn og har ført til at prisen på oljen har gått ned.

Figur 7, oversikt over oljepris. (Offshore.no AS, 2015)

Som det går frem av figur 7, nådde oljeprisen et toppunkt ved slutten av 2012, hvor den var oppe i rundt 115 dollar fatet. I 2013 var det en svakere nedgang mens nedgangen ved midten

av 2014 gikk drastisk ned, noe som også gjenspeiles i den norske valutaen som har hatt en jevn svekkelse mot USD fra juni 2014 da den har gått fra 5,935kr per USD og helt opp til 8,4026kr per USD den 18.03.15 (Norges Bank, 2015 B). Vi ser dermed en klar sammenheng mellom den norske valutakursen og oljeprisen.

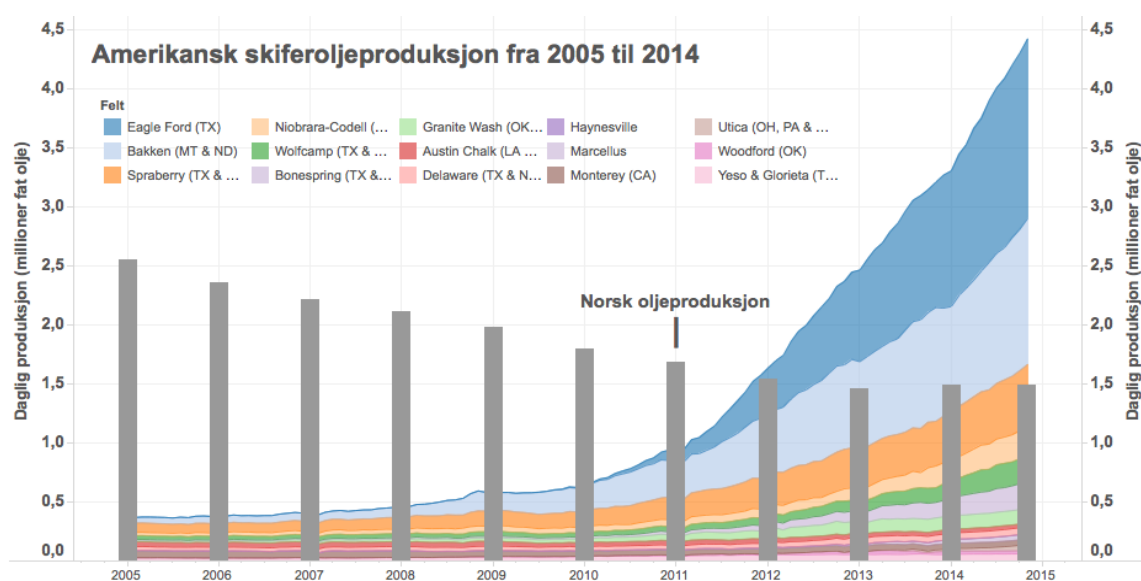
I følge Dagens Næringsliv (Valebrokk, 2014) var det fire faktorer som medvirket til fallet i oljeprisen. Disse faktorene var boligkrakket i Kina, produksjonen av den amerikansk skiferoljen, uenighet innad i OPEC og treg vekst i Europa.

Boligkrakk i Kina

Veksten i BNP i Kina har etter finanskrisen i 2008 falt fra 12 til 9 prosent. Boliginvesteringer har steget, mens det har vært mindre investeringer i næringsliv og infrastruktur. Dette er et stort problem for et oljeeksporterende land som Norge (Valebrokk, 2014). Lav etterspørsel fra Kina ser ut til å ha svært stor innvirkning på oljeprisen. I følge en annen artikkel fra Dagens Næringsliv spiller nedgangstidene i Kina en så stor rolle for oljeprisen at det faktisk er de som kan snu trenden tilbake igjen. Den lave trege veksten i Kina tynger altså oljeprisene kraftig (Gjendem, 2014).

Amerikansk skiferolje

USA har startet storsatsing på eksport av skiferolje og –gass. Skiferoljen fra USA tilbys til en lavere pris enn den norske oljen, noe som legger et stort prispress på Norge som eksportør (Valebrokk, 2014).

Figur 8. Amerikansk skiferoljeproduksjon sammenliknet med norsk oljeproduksjon. (Qvale & Tangeraas, 2014)

Som det går frem av figur 8, er USA sin daglige oljeproduksjon (pr. oktober 2014) tre ganger høyere enn den vi har i Norge. Norsk oljeindustri produserte da 1,5 millioner fat daglig, mens USA til sammenligning produserte 4,5 millioner fat. Disse tallene er hentet fra Energy Information Administration (EIA). Tallene som fremkommer i figur 8 er kun knyttet til skiferolje, og inkluderer ikke annen oljeproduksjon i USA. Dette viser hvor stor revolusjon skiferolje representerer og hvilken trussel den er mot Norge som oljeeksportør dersom disse tallene fortsetter å stige. Hvis vi skal tro på analysebyrået Citigroup, kommer USA sin oljeproduksjon til å øke med én million fat daglig i 2015, opp fra ni millioner fat pr. desember 2014 (Qvale & Tangeraas, 2014).

Teknologien som brukes ved utvinning av skiferolje har lenge vært lite lønnsom og ineffektiv, men etter nye utvinningsmetoder de siste årene er kostnadene betydelig redusert. Utvinningen er billigere, noe som gjør at salgsprisen på oljen også blir billigere og dermed fører til stor konkurranse. Norge blir da presset til å selge egen olje til lavere pris for å holde seg i konkurransen (Qvale & Tangeraas, 2014).

OPEC er splittet

Tidligere har Opec sine medlemsland vært med og garantert for lønnsomme oljepriser for Norge. Det er nå konflikt mellom OPEC-landene angående hvordan de skal takle den lave etterspørselen i Kina og den økte konkurransen fra USA (Valebrokk, 2014). I følge analytikere og flere OPEC-land har oljekartellet mistet den makten de hadde til å styre oljeprisene. Oljeprisen har nå gått over til å bli bestemt av markedet, og Gary Ross, leder av PIRA Energy Group, uttaler at prisene garantert vil bli lavere. OPEC besluttet på sitt møte i november 2014 at de ikke skulle kutte produksjonen, men la prisene bli styrt av markedet. På denne måten kan OPEC-landene beholde kundene sine, men må likevel senke prisen og dermed gå med mindre overskudd (NRK, 2014).

Det at OPEC ikke kuttet produksjonen, kan også være en strategi fra OPEC for å forsøke å presse USA ut av skiferproduksjonen. Kostnadene ved å bygge ut skiferfelt er fremdeles relativt høye. Hvis OPEC klarer å holde oljeprisen lav, kan dette føre til at færre skiferprosjekt blir igangsatt, noe som kan gi høyere oljepris på lang sikt (Winje, 2015).

Treg vekst i Europa

Norges mest betydningsfulle eksportmarked befinner seg i Europa, og heller ikke her finnes det hjelp. Europa har i dag høy arbeidsledighet og treg vekst. Når vi legger sammen den trege veksten i Kina på toppen av dette, betyr det store konsekvenser for norsk eksport (Valebrokk, 2014).

Summen av disse fire faktorene gjør at flere ser mørkt på Norges fremtid når det kommer til økonomisk vekst. Norge er en oljenasjon, og når oljeeksportens lønnsomhet blir lavere, vil dette med stor sannsynlighet påvirke norsk økonomi. Kronekursen blir påvirket av dette, noe som igjen stiller oss konkurransemessig svakere overfor andre land.

Pål Winje, spesialrådgiver i Norges Bank, anslår fremover at etterspørselen vil ta seg opp igjen, men at den vil vokse mindre enn tidligere. Dette fordi de dyre oljeprisene som har vært tidligere, har presset kunder til å finne alternativer til olje. Han ser likevel for seg at oljeprodusenter vil lykkes i å senke kostnadene, noe som, sammen med økt etterspørsel på sikt, vil føre til at oljeprisen stiger (Winje, 2015).

4.3. Norge i en lavkonjunktur

I en artikkel fra SSB, publisert 4. desember 2014 ble det spådd en markert konjunkturedgang i 2015. Det ble ventet at BNP Fastlands-Norge bare skulle øke med 1,0 prosent, mens arbeidsledigheten skulle nå 4 prosent i 2016 (SSB, 2014).

Som vi forklarte i kapittel 2.3. oppstår konjunkturer på grunn av variasjoner i den samlede etterspørselen etter varer og tjenester. Det går frem av artikkelen fra SSB at det er ventet en reduksjon i oljeinvesteringene på rundt 13 prosent i 2015. Dette grunnet fallet i oljeprisen i 2014 som førte til at oljeselskapene ble nødt til å redusere kostnadene, og det ble dermed satt en stopper for store investeringsprosjekter. Det at den økonomiske aktiviteten innenfor oljevirkksomheten er lav, gir en lavere vekst i BNP (SSB, 2014).

Ifølge Aftenposten er hver femte arbeidsplass i Hordaland knyttet til olje- og gassindustrien. Dette fallet i oljeprisen kan dermed føre til arbeidsledighet for svært mange mennesker. Rapporten som blir presentert i denne artikkelen forteller at over 28.000 av Hordalands

befolkning har yrker knyttet til olje- og gassindustrien, mens 19.000 mennesker har arbeidsplasser hvor de er avhengig av aktivitet i industrien (Kvamme, 2015).

4.3.1. Keynesiansk teori

Det som nå skjer i Norge, kan knyttes opp mot den Keynesianske teorien (Steigum, 2010). Ettersom oljen er en stor del av Norges økonomi, vil lavere etterspørsel innenfor olje- og gassindustrien gi en nedgangen som kan slå ut på store deler av økonomien. Det at oljeselskapene ble tvunget til å redusere kostnadene innebærer også å redusere arbeidskraften. Når vi ser at antallet nordmenn som arbeider innenfor denne sektoren er så høy, vil dette gå utover mange arbeidsplasser. Når flere bedrifter reduserer produksjonen og antall ansatte samtidig, vil færre bedrifter ansette den kommende ledige arbeidskraften. Den lave etterspørselen gjør at det ikke er behov for den ledige arbeidskapasiteten. De arbeidsledige blir dermed tvunget til å redusere sitt forbruk, som igjen gir høyere arbeidsledighet i andre sektorer da etterspørselen blir lavere også etter andre produkter. Den lave etterspørselen gjør også at den årlige veksten i lønn også blir svakere, noe som fører til at husholdningene får lavere disponibel inntekt. Dette fører til lavkonjunktur, og dermed svakere årlig økning av BNP i 2015.

4.4. Kort- og mellomlangsigtede virkninger av en svekket krone

Kort- og mellomlangsigtede virkninger av en svekket krone gir en nedgang i samlet aktivitetsnivå i den norske økonomien, hvor det her ikke er noen stor forskjell mellom de enkelte næringene. Disse forskjellene vil dukke opp når de langsiktige virkningene skal drøftes. Når vi velger å se på de disse virkningene av en svekket krone vil tidsperspektivet i dette kapitlet strekke seg til omtrent 10 år fram i tid.

4.4.1. Pengepolitisk virkemiddel - Styringsrenten

Norges Bank har et inflasjonsmål for pengepolitikken på nær 2,5 prosent. Innenfor pengepolitikken er styringsrenten det virkemiddelet vi har for å regulere og kontrollere inflasjon. Styringsrenten har ligget på 1,5 prosent siden 13.03.2012, frem til Norges Bank satt den ned til 1,25 prosent 11.12.2014, som en følge av usikkerheten i norsk økonomi (Norges Bank, 2015 A, C).

Grunnen til at styringsrenten ble redusert, var for å motvirke mulighetene for en større nedgang i norsk økonomi pga. lavere oljepris (Norges Bank, 2015 A, s.6).

Flere av landene rundt Norge har nå en negativ rente, bl.a. Sveits, Danmark og Sverige. Dette er et forsøk der sentralbankene presser renten i landet ned, for å stimulere økonomien. Det at en rente blir satt negativ, betyr at innskuddsrenten i sentralbanken blir negativ. Dette medfører at bankene som plasserer penger i sentralbanken, må betale for å oppbevare midlene sine der. Ved å ha en negativ innskuddsrente, vil det være mer attraktivt for bankene å låne penger fra sentralbanken enn å oppbevare pengene sine der. På denne måten sørger sentralbanken for mer penger i omløp og dermed stimulerer de den økonomiske aktiviteten. Ettersom det ved negativ innskuddsrente koster bankene å sette pengene sine i sentralbanken, vil de heller søke å sette pengene i omløp fremfor å oppbevare dem der (Toppfinans, 2015).

Hvordan vil en lav styringsrente i Sverige påvirke norsk økonomi?

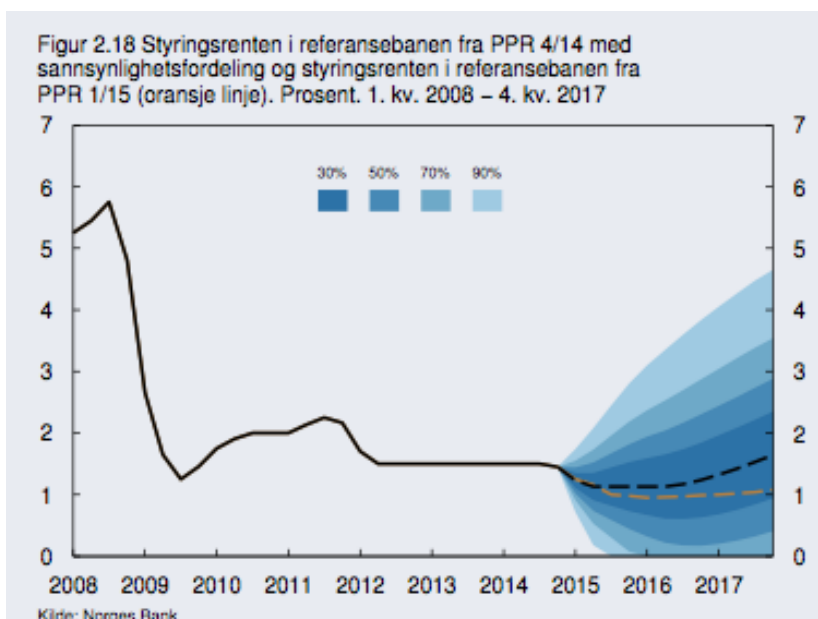
Sverige slet med svak prisvekst gjennom store deler av 2014, noe som resulterte i at Riksbanken kuttet styringsrenten fra 0,25 til 0,0 prosent den 27.10. samme år (Aarø, 2014 A). Dette i håp om at det skal øke etterspørselen i den svenske økonomien, og få sterkere vekst i tiden fremover. Dette rentekuttet hos Riksbanken, vil også ha positive virkninger for Norsk økonomi, fordi Sverige er ett av Norges viktigste eksportmarkeder. Øystein Dørum, sjeføkonom i DNB Markets, uttalte seg til E24 om at rentekuttet i Sverige og en økning i deres økonomi, vil være positivt for Norsk økonomi med tanke på eksport, arbeidsledighet og vekst, spesielt nå med de omstillingsutfordringene vi har i oljesektoren (E24, 2014).

Dørum uttalte seg også i E24 om at presset på Norges Bank økte da Sverige satt ned styringsrenten til 0. Dette fordi styringsrenten i Norge var på 1,5 prosent, noe som er veldig høyt i forhold til andre land som det er naturlig for Norge å sammenligne seg med. Virkningen av et rentekutt går først og fremst via kronekursen. En sterkere norsk krone, svekker den norske konkurransekraften mot utlandet. En lavere rente hos landene rundt Norge, og landene vi importerer fra og eksporterer til, betyr normalt at vi vil få en sterkere krone. Et resultat av dette vil være at Norge får en lavere importert inflasjon og eksportbedrifter får en svakere konkurransekraft (Aarø, 2014 B). I februar 2015 ble styringsrenten i Sverige redusert til -0,1 prosent, samtidig har Danmarks Nationalbank senket

renten på innskuddsbevis til -0,75 prosent noe som igjen er med på å styrke den norske kronen (Norges Bank, 2015 A, s.5).

Kronen har svekket seg markert mot amerikanske dollar og britiske pund, målt ved I-44 indeksen. I gjennomsnitt har I-44 vært ca. 3 prosent svakere enn først anslått, og denne svekkelsen må ses i sammenheng med fallet i oljepris, styringsrenten og forventinger til ytterligere kutt i renten (Norges Bank, 2015 A, s.9).

4.4.2. Prognose for styringsrenten fremover (Norges Bank)

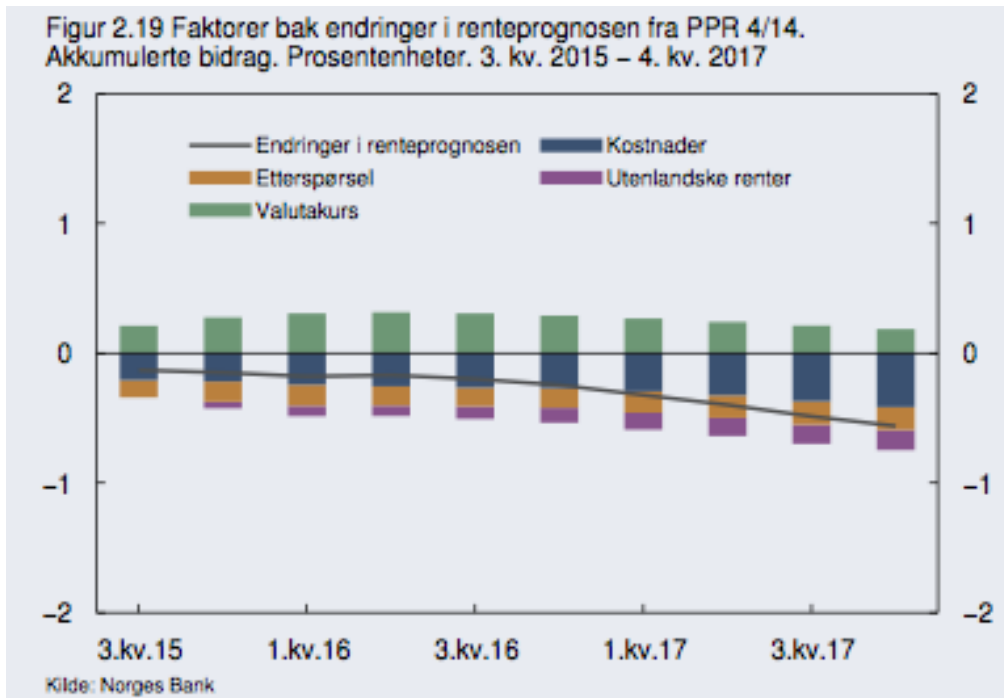

Figur 9. Styringsrenten i referansebanen. (Norges Bank A, 2015, s.26)

Figur 9 viser hvordan prognosen for styringsrenten har endret seg siden den forrige rapporten fra Norges Bank og frem til den siste rapporten (Norges Bank, 2015, s.26). Som det går frem av figur 9, spår de nå at renten skal settes ned enda mer enn de så for seg i rapporten fra 4. kvartal 2014. Dette på grunn av nye omstendigheter og vurderinger som er gjort. I 2014 var prognosen fremover at renten skulle ned til ca. 1,25 prosent i 2015-2016, og deretter ta seg opp igjen rundt 2016-2017 (se figur 9).

Den nye prognosen viser at renten skal settes ytterligere ned til 1 prosent og at den også holder seg på dette nivået frem til 2018. Videre skal vi se på hvilke faktorer som har vært med å påvirke endringene i renteprognosen.

4.4.3. Faktorer bak endringer i renteprognosen (Norges Bank)

Figur 10. Faktorer bak endringer i renteprognosen. (Norges Bank, 2015 A, s.26)

I figur 10 går det frem hvilke faktorer som trekker i retning av høyere styringsrente (søylene over 0) og hvilke som trekker i retning av lavere styringsrente (søylene under 0).

Utenlandske renter

Som forklart i kapittel 4.4.1. er styringsrenten lav hos flere av Norges handelspartnere, deriblant Sverige som har negativ styringsrente. Norges Bank ser for seg at utenlandske styringsrenter vil være lavere enn tidligere forventet, noe som gir en sterkere krone. En sterk krone fører til at eksporten minker, da det blir dyrere for andre land å handle med Norge. For å styrke konkurranseevnen på eksportmarkedet, blir det nødvendig for Norge å sette ned renten i takt med viktige handelspartnere. De lilla søylene i figur 10 viser hvor mye denne faktoren er med på å påvirke endringen i renteprognosen (Norges Bank, 2015 A).

Etterspørsel

Norges Bank ser for seg en lavere etterspørsel fra norske bedrifter og husholdninger i fremtiden. På grunn av lavere oljepris, ventes det at investeringene i oljeindustrien går ytterligere ned. Ved lavere investeringer i oljevirkosomheten på verdensbasis, vil også eksport av produksjonsutstyr til oljenæringen gå ned. Færre nye felt som blir satt i produksjon fører til lavere produksjon og høyere pris. Kombinasjonen av lav oljepris, og i tillegg lav eksport, gjør

at oljeinntektene til Norge går ned. Dette fører igjen til lavere produksjon og færre arbeidsplasser. Lavere sysselsetting gir lavere konsum og økonomisk aktivitet. Ekspansiv pengepolitikk i form av å sette ned renten, kan være med på å dempe denne utviklingen. Oljeetterspørselens betydning ved nedsettingen av renten representeres i figur 10 av de oransje søylene, og har en større betydning enn utenlandske renter (Norges Bank, 2015 A).

Kostnader

I 2014 hadde Norge en lavere årlig lønnsvekst enn det som var forventet. De fremtidige utsikter for lønnsvekst er også redusert. Det at lønnen stiger lite, fører til lavere vekst i kostnader og priser, og dermed lavere inflasjon enn inflasjonsmålet som Norge styrer etter. Vi ser av figur 10 (blå søyler) at den årlige lønnsveksten er den viktigste faktoren for ytterligere rentereduksjon (Norges Bank, 2015 A).

Valutakurs

Den ene faktoren som gir grunnlag for høyere rente er det faktum at kronen er svakere enn tidligere forventet. En svak krone er i utgangspunktet en fordel for Norge når det gjelder utenlandsk konkurranse på eksportmarkedet. En høy rente vil normalt føre til en styrket krone, da flere vil ønske å sette pengene sine i Norge. Ettersom kronen er så lav i dag, trekker dette i retning av en høyere norsk styringsrente (Norges Bank, 2015 A).

Summen av de overnevnte faktorene trekker likevel i retning av en lavere styringsrente i tiden fremover, og prognosen til Norges Bank sier at den skal ned på 1 prosent og holde seg der til 2017 (se figur 10).

4.4.4. Den norske økonomien påvirkes gjennom flere kanaler

Et tydelig fall i oljeprisen, hvor prisen har minket fra 115 til 50 dollar per fat, vil kort- og mellomlangsigtig påvirke den norske økonomien gjennom flere kanaler. Investeringer i petroleumsnæringen, etterspørselen fra petroleumsvirksomheter, bruken av oljepenger, virkninger på valutakursen, arbeidsledighet og husholdningenes forventingen og konsum er kanaler som påvirkes gjennom norsk økonomi (SSB, 2014 A).

Investeringer i petroleumsnæringene

Investeringene i petroleumsnæringen vil reduseres og det resulterer i mindre leveranser fra fastlandsøkonomien til oljeselskapene. Dette fordi en endring i oljepris har stor innflytelse på etterspørselsnivået fra fastlandsnæringene som leverer til oljesektoren. Det blir færre lønnsomme utbyggingsprosjekter jo lavere oljeprisen er. Det kan også omfatte utbygging av nye felt og investeringer for å utvinne mer i felt som allerede er i produksjon (Norges Bank 2014).

Etterspørselen fra petroleumsvirksomheter

En nedgang i oljeprisen fører til billig handel av olje. Dette betyr at norske oljeselskap som eksporterer mye olje får mindre igjen for oljen som blir solgt. Det blir mindre lønnsomt å utvinne de marginale feltene ved en oljeprisedgang. Leteboringen vil også avta noe som igjen bidrar til å redusere tilgjengelige reserver og senere også feltutbygging. En reduksjon i eksport av råolje oppstår på grunn av lav oljepris. I mars eksporterte Norge råolje for 16,5 millioner kroner. Siden mars 2014 er dette en nedgang i eksportverdien for råolje på 7,4 milliarder kroner. Det er eksportert like mange fat, men når gjennomsnittsprisen per fat synker med nesten 200 NOK, vil en betydelig inntekt på denne eksportvaren følge med (SSB, 2015A).

Bruken av oljepenger

Oljepengene går til Statens pensjonsfond utland, hvor gjennomsnittlig fire prosent av avkastningen hvert år også går til Statsbudsjettet. Mindre penger vil nå komme inn i oljefondet på grunn av en svekket oljepris. Hvis handlingsregelen blir fulgt med fire prosent avkastning, hadde staten fått mindre oljepenger på kort sikt. Dette vil ikke være tilfellet fordi pengene skal tilpasses konjunktursvingningene i økonomien. Når økonomien går dårlig skal staten bruke mer enn fire prosent og motsatt når økonomien går bra. I slike tider som dette, når kronen er svekket, vil staten trolig bruke mer enn fire prosent av oljefondet til å opprettholde etterspørselen i markedet. Bruken av oljepenger må også ses i en langsiktig sammenheng og blir diskutert senere i oppgaven (Garvik, 2014).

Virkingen på valutakursen

Kursen på den norske kronen etter en lav oljepris har sunket, mens kursen på euro har økt. Kronen faller da i verdi i forhold til euro. En svekkelse av kronen fører til dyrere kjøp av varer og tjenester fra utlandet som igjen resulterer i at den norske importen minker. Effekten av en

svekket krone er overdreven stor til å begynne med, men vil ha noen styrkninger innimellom i tiden fremover. Dette har vært tilfellet i perioden mai 2014 til mars 2015, der svekkelsen av kronen har vært stor, men det har likevel vært tilfeller der kronen har styrket seg minimalt. Dette avspeiles i figur 5 «Norske kroner mot dollar og euro i perioden mai 2014 til mars 2015». På grunn av disse små styrkningene som har vært i kronen, vil man kunne påstå at kronen vil fortsette å svekkes, for å deretter holde seg relativt stabil i årene fremover.

Arbeidsledighet og sysselsetting

Det vil oppstå en lavere etterspørsel etter arbeidskraft, og i første omgang går det utover sysselsettingen i petroleumssektoren. Norge befinner seg i denne fasen i dag. Med lav etterspørsel og sviktende lønnsomhet i oljerelaterte virksomheter ender Norge opp med en dempet reallønnsvekst. Dette fører til et kraftig behov for å kutte kostnader og redusere oljeinvesteringene. Lavere oljeinvesteringer vil ha effekter på sysselsettingen i leverandørnæringer og det vil virke inn på leveransesektorer til oljeindustrien, som igjen vil føre til en dempet lønnsvekst. Reallønningene faller altså på grunn av den økende arbeidsledigheten og den lavere lønnsomheten i petroleumsnæringen. Dette vil også smitte over på andre næringer over tid (SSB, 2014 A).

Av NAVs arbeidsledighetsstatistikk ligger totalen på helt ledige på 81 011 fra mars måned 2015. Dette tilsvarer en prosent på 3,0. Denne arbeidsledighetsprosenten på 3,0 har holdt seg stabil fra januar til mars, hvor den i januar lå på 3,1 prosent. I 2014 lå ledigheten på 75 254 og i 2013 var antall ledige 69 719, dette utgjør 2,8 og 2,6 prosent. Fra årene bak kan vi se av statistikken at helt arbeidsledige i prosent ligger fra 2,7 til 2,9. (NAV, 2015).

Når arbeidsledigheten ikke har steget mer enn til 3,1 prosent i 2015 skyldes dette at det i første omgang bare er petroleumsnæringen som vil bli rammet av arbeidsløshet. Norge har i ulike deler av næringslivet flere arbeidsinnvandrere. Disse vil trolig ende opp med å flytte hjem, siden det ikke vil fortsette å være like lønnsomt for dem å jobbe i norsk næringsliv. Dette er med på å dempe ledighetsutviklingen. Likevel er det trolig langt flere norske arbeidsløse enn statistikken viser. Dette skyldes at mange oppsagte innenfor petroleumsnæringen lever på sluttpakker. Dermed synes de ikke i arbeidsledighetsstatistikken før de melder seg på arbeidskontoret. Har man sluttpakke har man ikke krav på arbeidsledighetstrygd. Dermed er det mange som ikke melder seg hos NAV og blir derfor ikke registrert som arbeidsledig (SSB, 2014 A. og Heyerdahl, 2015).

Husholdningenes forventninger og konsum

Husholdningene vil i første omgang komme godt ut av at energiprisene faller, men ikke nok i forhold til hvor mye sysselsettingen og en lavere reallønn blir redusert. Konsumenten får altså ikke nøytralisert dette fordi inntektsnivået i husholdningene blir lavere. Ifølge SSB sin rapport vil det maksimale utslaget på husholdningenes inntekter og konsum nå sitt topp punkt i 2020 (SSB, 2014 A).

Inflasjonen vil også bli påvirket av en fallende oljepris som igjen vil påvirke den norske økonomien. En forventning om lavere inntekter og økt usikkerhet om utviklingen fremover, vil gi reduserte investeringer i bedriftene mens husholdningene vil øke sin sparing. Som en konsekvens av husholdningssparing vil veksten i det private konsumet reduseres.

Nordmenn vil med andre ord ikke handle like mye som tidligere. Norges Bank hevder i sin rapport at: «Sparingen, som har økt en del i de siste årene, vil trolig holde seg oppe lengre enn tidligere antatt» (Norges Bank, 2014:46). De anslår videre at privat konsum vil vokse 2 ¾ prosentpoeng mindre over årene 2015 til 2017 enn hva de antok i den siste rapporten. Det blir her lagt til grunn at økt usikkerhet bidrar til en svakere utvikling i foretakenes investeringer og at importveksten blir lavere. Dette skyldes at Norge i økende grad vil rette seg mot norskproduserte varer og tjenester i stedet for å importere varer fra andre land (Norges Bank, 2014).

Fastlandsnæringen – levering til oljesektor

Et redusert aktivitetsnivå i oljeservisenæringen gir ringvirkninger og usikkerheten som følger med påvirker både det private konsumet og sparingen. Dette fører til en reduksjon i investeringene i fastlandsnæringen. Det er veft- og verkstedindustrien som opplever det største sjokket på kort sikt, fordi deres leveranser til petroleumsnæringen er betydelig større sammenliknet med andre industrinæringer. Årsakene til dette er lave oljeinvesteringer og at petroleumsnæringen kjøper mindre varer og tjenester av disse industriene (SSB, 2014 A).

Fastlandseksport

I følge beregninger fra SSB var det 897,8 milliarder kroner som utgjorde vareeksporten i 2014. Sammenliknet med 2013 var dette en nedgang på 0,9 prosent. En nedgang i den totale eksporten skyldes et betydelig fall i olje- og gassprisene i 2014. Det som dempet fallet var en svakere kronekurs som førte til en vekst i fastlandseksporten (SSB, 2015 A).

Norge fikk en nedgang i eksportverdien av råolje og naturgass som endte på 494,6 millioner kroner i 2014. Av den totale vareeksporten utgjorde råolje og naturgass 55,1 prosent. Sammenliknet med 2013 har det vært en nedgangen på 6,1 prosent. På den andre siden økte eksporten av fisk, metaller og industrimaskiner (SSB, 2015 A).

Fastlandseksporten økte i 2014 med hele 6,5 prosent sammenliknet med 2013 og utgjorde 388,1 milliarder kroner. Den største økningen lå i fiskeeksporten av laks, torsk og makrell. Eksport av metaller var 53,3 milliarder kroner i 2014, og gikk opp 12,6 prosent fra 2013. Industrimaskinene har også vokst siden 2013 og endte i 2014 på 46,8 milliarder kroner. Eksporten av industrimaskiner har vokst 9,2 prosent siden 2013 (SSB, 2015 A).

I mars 2015 endte fastlandseksporten på 35,2 milliarder kroner. Sammenliknet med mars 2014 er dette en øking på 3,3 milliarder kroner (SSB, 2015 C).

Fiskeeksporten gikk opp med over 700 millioner kroner i 2015. Eksporten utgjorde 6,3 milliarder kroner. Det var eksporten av laks og torsk som utgjorde mest. Laksen dekker 518 millioner kroner og torsk 143 millioner kroner. Sammenliknet med mars 2014 gikk eksporten av laks kraftig opp, men prisen var lavere. Torsken hadde en høyere pris enn året før, og endte også på et lavere eksportvolum (SSB, 2015 C).

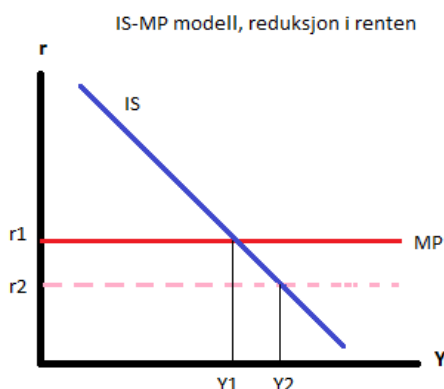
Maskiner og transportmidler endte på 8,1 milliarder kroner, og økte med 24,8 prosent fra mars i fjor. Dette er da først og fremst maskiner for spesielle industrier og kraftmaskiner. De har en samlet vekst på 1,2 milliarder kroner. Eksporten av metall økte med 830 millioner kroner og endte på 4,0 milliarder (SSB, 2015 C).

IS-MP tolking

En IS-MP modell kan forklare hvordan en faktor, altså en svekket oljepris i vårt tilfelle, kan påvirke flere andre faktorer. Dette ble forklart ved hjelp av multiplikatoreffekten i teorikapittelet 2.6. Ved bruk av en slik type modell kan vi få et innblikk i hva som påvirker BNP på kort sikt.

Dette er en IS-MP tolkning hvor man ser virkningen av en nedsettelse av styringsrenten. Styringsrenten ble satt ned fra 1,5 prosent til 1,25 prosent 11.12.2014 som en følge av usikkerheten i norsk økonomi. Usikkerheten kom av en svekket oljepris hvor investeringer i petroleumsnæringen avtok. Når den norske renten settes ned tiltrekker Norge seg færre investeringer fra utlandet og etterspørselen etter norske kroner avtar. Den norske valutaen svekkes i forhold til utenlandsk valuta og nordmenn må betale mer for utenlandske varer og tjenester. Dette fører til at den norske importen går ned, etterspørselen etter utenlandske varer dempes og man finner nye erstatninger i hjemlandet. På lang sikt vil det oppstå en høyere eksport fordi norske varer vil fremstå som billig på grunn av en svekket krone.

Nedsettelsen av renten har en direkte effekt på realinvesteringene og privat konsum, og totaleffekten vil bli en større nettoeksport, økning i konsumet og en økning i realinvesteringene. Dette fører til en økning i brutto nasjonal produktet (BNP). Av den økonomiske modellen, IS-MP, vil multiplikatoreffekten starte ved denne økningen i BNP. En økning i BNP gir etter modellen en ny økning i det private konsumetterspørselen, investeringsetterspørselen, nettoskatten og nettoeksporten, som igjen vil gi en ny økning i BNP. En økning i konsumetterspørsel og investeringsetterspørsel vil trekke i retning av større BNP, samtidig som en økning i nettoeksporten blir dempet noe på grunn av økning i import. Norge importerer mindre noe som fører til at nettoeksporten bli redusert. En reduksjon i både nettoeksport og nettoskatt reduserer dermed den økende effekten på BNP noe, men ikke i en så stor grad slik at det oppstår en reduksjon eller en balanse i BNP. Totaleffekten blir derfor at BNP øker. Av figur 11 er IS-MP modellen illustrert som følge av en reduksjon i renten (se figur 11):

Figur 11. IS-MP modell, en reduksjon i renten.

En reduksjon av renten fører i første omgang til at konsumenten kommer godt ut av det. Som tidligere nevnt er dette ikke nok i forhold til hvor mye sysselsettingen og en lavere reallønn vil reduseres. Da oljeprisen svekket seg førte det til at investeringene i petroleumsnæringen avtok. Færre investeringer ga redusert etterspørsel etter varer og tjenester fra petroleumsnæringen i Norge. Disse varene leveres av de industrielle virksomhetene. Når de industrielle virksomhetene får en betydelig mindre etterspørsel fører det til en redusert produksjon. Denne virkningen gir også en redusert arbeidskraft på to plan, fra de industrielle fastlandsnæringene og fra petroleumsvirksomheten. Redusert arbeidskraft fører til arbeidsløshet og dårligere lønninger. Dermed blir de arbeidsledige tvunget til å redusere sitt forbruk og arbeidstakere velger å redusere sitt forbruk grunnet større usikkerhet. Det kan diskuteres om den største effekten i redusert forbruk ligger hos arbeidstaker eller arbeidsledige. Den psykologisk effekten, de som velger å redusere sitt forbruk, kan ha en like stor virkning på et redusert forbruk og økt sparing blant konsumentene.

Bruker vi den økonomiske modellen for åpen økonomi ser vi at en nedgang i etterspørselen i petroleumsnæringene fører til nedgang i BNP. SSBs rapport fastslår via Eika og Martinussen at rundt 10 prosent av økningen i BNP Fastlands-Norge kan tilbakeføres til økningen av en etterspørsel i petroleumsnæringen der oljeprisen har vært høy. En økning i investeringene i petroleumsnæringen bidrar til å øke BNP Fastlands-Norge. I 2013 økte BNP Fastlands-Norge med 0,7 prosent på grunn av disse investeringene (SSB, 2015 A).

4.5. Langsiktige virkninger av en svekket krone

Når det kommer til langsiktige virkninger av en svekket krone, beveger man seg inn i finanspolitikken område. Tidsperspektivet vil her strekke seg frem til omtrent 2040. Målene for den økonomiske politikken er at den skal sikre samfunnsøkonomisk effektivitet og en økonomisk vekst som er bærekraftig, utjevning av inntektsforskjeller og stabilitet i økonomisk utvikling, som nevnt i teorikapittelet 2.5. De langsiktige virkningene vil sannsynligvis ikke ha den største innvirkningen på det samlede aktivitetsnivået i økonomien, men heller virke inn på sammensetningen av skjermet og konkurranseutsatt sektor (Steigum, 2010).

Det at man skal sikre samfunnsøkonomisk aktivitet og at den økonomisk veksten være bærekraftig, innebærer at produksjonsfaktorer og knappe resurser i økonomien skal utnyttes på en slik måte at det skaper høy verdiskaping. Hvilke behov og preferanser befolkningen har

for ulike varer og tjenester, er med på å gi en pekepinn på hvilke varer og tjenester som er de mest verdifulle. Inn under dette målet, faller også økonomisk vekst gjennom f.eks. nye bedriftsetableringer, forbedringer innenfor produktivitet, omstillinger i både økonomi og næringsliv, utnyttelse av ny teknologi og investeringer både i realkapital og humankapital (Steigum, 2010, s.461).

Nedgangen i oljeprisen har i hovedsak to langsiktige virkninger. Den første er at den økonomiske veksten i Norge vil bli redusert, og med dette følger også lavere velstand. Virkning nummer to er at nærings sammensetningen vil endres, vi vil få en mindre skjermet sektor, sammen med en større konkurranseutsatt sektor på svært lang sikt. I tillegg vil vi få en mellomlang periode med en mindre konkurranseutsatt sektor og høy arbeidsledighet (SSB, 2014 A).

Den svekkelsen kronekursen er inne i nå, kan anses som en direkte respons på oljeprisfallet. Til tross for at kronen er svak, bidrar den likevel til å øke oljefondets verdi i NOK. Dette fordi at fondet er investert i utenlandsk valuta, og når kronen er svak betaler vi mer per enhet av annen valuta. Den svake kronen bidrar dermed også som en demper på deler av effekten av de reduserte oljeinntektene. Gjennom hele beregningsperioden, som går frem til 2040, vil fallet i etterspørsel hos petroleumsvirksomheten gi et lavere aktivitetsnivå i norsk økonomi. (SSB, 2014 A).

Det blir antatt at olje- og gassressursene som finnes på norsk kontinentalsokkel er tilstrekkelig til at petroleumsproduksjonen kan holde seg forholdsvis uforandret frem til 2022, for så å reduseres gradvis mot halvering av produksjon frem mot 2040. Myndighetene har i de siste årene drevet med underforbruk av oljefondet, som vil si at de har brukt mindre enn det handlingsregelen tilsier. Underforbruket vil i midlertid reduseres når oljeinntektene minsker. SSB sier i sin rapport at i dette tilfellet burde eller kan finanspolitikken innrettes slik at bruken av oljepenger øker, for å så bli holdt uforandret. Dette vil medføre at bruken av oljepenger ikke overstiger handlingsregelens fire-prosentbane, noe som innebærer en årlig økning på ca. ¼ prosentpoeng i bruken av oljepenger for BNP Fastlands-Norge. Reduksjonen i oljeinntektene vil medføre at realverdien av statens nettokontantstrøm fra petroleumssektoren vil reduseres med over 40 prosent fra 2015 til 2040 (SSB, 2014 A).

Befolkningsvekst/befolkningsaldring

En viktig faktor for Norges økonomiske utvikling er befolkningsveksten. De siste 25 årene har gjennomsnittet i veksten for BNP Fastlands-Norge per innbygger vært på 1,9 prosent, mens den i perioden fra 2012-2040 vil være på 1,2 prosent. Denne differansen på 0,5 prosent kan tilskrives at veksten blant mennesker i arbeidsdyktig alder går ned, og at veksten i de eldste aldersgruppene er høy (SSB, 2014 A). Fødselsraten er gått betydelig ned, særlig i Europa, men samtidig lever mennesker betydelig lenger enn tidligere. Dette er antatt å ville vedvare i årene fremover. Det at mennesker føder færre barn, men samtidig lever betydelig lengre, får konsekvenser for offentlige finanser på den måten at det er færre yrkesaktive som betaler inntektsskatt, samtidig som det blir flere pensjonister med rettigheter til alderstrygd og andre offentlige tjenester som blir finansiert ved at resten av samfunnet betaler skatt (Steigum, 2010).

Skatt

Størsteparten av oljeinntektene går til staten, som følge av petroleumsskatter eller kapitalinntekter fra statens eierandeler i ulike olje- og gassfelt. Bruken av oljeinntektene gjør at nordmenn kan betale mindre skatt, mens offentlig konsum er større enn det ville vært. Det kan da tenkes at hvis Norge ikke hadde petroleumssektoren, ville den offentlige sektoren vært mindre enn den er i dag, og mange skatte- og avgiftssatser ville vært høyere, samtidig som det private konsumet ville vært lavere. Det er ikke å skuffe inn under en stol at petroleumssektoren har bidratt til at Norge har større og flere offentlige velferdsgoder og større privat konsum, samt økt velstandsnivået innenlands (Steigum, 2010).

Med fallet i oljeprisen som har ført til lavere eksport fra petroleumssektoren, og en økning i arbeidsledighet, må nordmenn forberede seg på en litt annen hverdag. I følge SSB sine beregninger, vil skattene på den alminnelige inntekten øke med 1 prosent både i 2017 og 2018, og veksten i offentlige utgifter reduseres ved at konsumet følger utviklingen demografisk. Dette vil medføre at det offentlige konsumet vil være ca. 7 prosent lavere i 2040 enn det referansebanen tilsier (SSB, 2014 A).

En høyere skatt betyr at den enkelte vil få en lavere disponibel inntekt til privat konsum. Dette vil på lang sikt bety at den delen av aktiviteten i økonomien som belager seg på privat konsum, vil gå ned (Steigum, 2010).

Investeringer

Veksten i sivile offentlige investeringer reduseres til 1 prosent gjennom hele beregningsperioden, noe som også er en konsekvens av en svekket kronekurs som følge av oljeprisfallet. Differansen mellom offentlige investeringer er derfor gradvis økende til rundt 15 prosent i år 2040. Dette er en innstramning av finanspolitikken, og er sammen med økte skatter og redusert offentlig konsum, tilstrekkelig til at Norge holder seg innenfor handlingsregelen gjennom hele beregningsperioden (SSB, 2014 A).

Eksport

Aktivitetsutviklingen vil trekkes ned, som en følge av fall i etterspørselen fra petroleumsnæringen. Samtidig vil det være en bedring i den kostnadmessige konkurranseevnen, gjennom kronesvekkelsen og ekspansiv penge- og finanspolitikk som er med på å stimulere aktiviteten igjen (SSB, 2015 B). Den svekkede valutakursen vil gi bedre betingelser for eksportrettede virksomheter og øker deres konkurranseevne, ved at kostnader knyttet til investeringsvarer og arbeidskraft blir rimeligere (SSB, 2014 A).

Relative priser på energibærere.

Prispress på andre energibærere som kull og elektrisitet er også faktorer som påvirker den norske økonomien. Et fall i oljeprisen fører til at prisen på disse energibærerne går ned. Det blir billigere globalt sett å produsere varer, hvor produksjonen krever energi. Dette vil påvirke den internasjonale økonomien positivt, mens den norske økonomien blir påvirket negativt. Når kull og elektrisitet blir solgt for lavere pris til utlandet blir inntjeningen mindre kortsiktig sett. I et langsiktig perspektiv vil lavere pris på energibærere innebære at etterspørselen etter olje og gass øker, ettersom andre land kan kjøpe disse energibærerne billigere enn tidligere, og dermed også selge det billigere til sin befolkning. Dette betyr at befolkningen i ulike land kan bruke mer penger på energi og elektrisitet, noe som kan resultere i at etterspørselen etter olje og gass fra Norge øker i årene fremover (SSB, 2014 A).

Endring av nærings sammensetningen

En svekket kronekurs etter fallet i oljeprisen og fall i etterspørsel fra petroleumssektoren, vil medføre at utviklingen i flere ulike næringer vil endre seg. Petroleumsnæringen står for størstedelen av veksten i norsk BNP, og en større reduksjon her fører til at vi må endre strukturen av industrien innenlands. Det vil si at når vi har en nedgang i petroleumssektoren, vil det medføre at vi samtidig får en nedgang i næringer som ikke konkurrerer med utlandet,

såkalte skjermede næringer. Dette fordi at inntektsnivået til nordmenn vil gå ned på lang sikt, og dermed vil etterspørselen etter tjenester og varer innenfor skjermede næringer gå ned. Som en følge av dette, vil også arbeidsledigheten øke. Dette fordi at når etterspørselen går ned, går behovet for arbeidskraft også ned (SSB, 2014 A).

Det er flere velferdstilbud som er knyttet til yrkesdeltakelse, for eksempel retten til sykepenger, ledighetstrygd og overføringer i forbindelse med fødsler og foreldrepermisjon. Samtidig er alderspensjonen avhengig av hvor mange år du jobber, og med dette vil den kommende arbeidsledigheten minske konsumet også for denne gruppen (Steigum, 2010).

4.5.1. Hollandsk syke

Nederland begynte på 1960-tallet å få store inntekter fra eksport av gass. Disse inntektene ble brukt til å bygge ut offentlig sektor, og skapte flere jobber og bedre offentlig velferd. Mot slutten av 1970-tallet falt gassinntektene. Den store veksten i offentlige utgifter på 70-tallet, førte tilslutt til tap av arbeidsplasser i konkurranseutsatt sektor, samt tap av konkurransevne mot utlandet (Sandø, 2012).

Når man snakker om Hollandsk syke, så tenker man gjerne på situasjonen i Nederland, men begrepet beskriver også avindustrialisering som følge av eksport av naturressurser (Østenstad, 2014).

Nederland brukte for øvrig for mye av gassinntektene, noe som medførte økende underskudd i utenriksøkonomien og statsfinansene. Dette resulterte i at økonomien deretter måtte strammes inn, noe som igjen bidro til økt arbeidsledighet gjennom 1980-tallet. I andre halvdel av 1990-tallet var Nederlands økonomi kommet over problemene som oppstod som et resultat av for høyt forbruk av gassinntektene på 1970-tallet (Regjeringen, 2014).

I 2010 ble det påpekt flere faresignaler for den Norske økonomien, som kan resultere i "Hollandsk syke" i Norge. Her nevnes stor bruk av oljeinntekter, høyt kostnadsnivå og mangel på evne til å gjennomføre nødvendige endringer på næringsstruktur. I motsetning til Nederland, opprettet Norge et eget oljefond i 1990, senere kalt Statens Pensjonsfond utland (SPU), og handlingsregelen i 2001 for å sikre en bærekraftig forvaltning av oljeformuen (Regjeringen, 2010).

Siden tidlig på 2000-tallet har det vært stor vekst i offentlige utgifter, og et stigende kostnadsnivå sammenlignet med andre land. Den høye bruken av oljepenger har gjort det mulig for Norge å ha verdens største andel av uføretrygdete personer. Den offentlige sektoren i Norge er finansiert av avkastningen på SPU, samt oljeinntekter i form av skatte- og avgiftssatser fra petroleumssektoren, og her er nesten hver tredje nordmann ansatt (Becker, 2010). Et stort frafall i inntektene fra petroleumsvirksomheten, vil da ikke bare slå ut i denne sektoren, men også i flere andre sektorer. Dermed er det viktig for den norske økonomien å få flere mennesker ut i arbeid for å øke skatteinntektene, inkludert de uføretrygdete. Desto flere som mottar trygd, jo høyere er de offentlige utgiftene. Det å være i arbeid gir i tillegg økt velferd for hver enkelt, både når man ser på inntekt og sosial utfoldelse (Regjeringen, 2010).

Nedtrapping av bemanning og demping av inntektene fra petroleumssektoren, vil føre til en reduksjon i nyansatte i den offentlige sektoren. Dette pga. at det offentlige blir finansiert gjennom avkastning fra SPU og skatter og avgifter fra private.

Norges oljeinntekter har ført til en stor ekspansjon av offentlige utgifter, samtidig som det også har fortrent annen industri. Spørsmålet hviler på om vi kan vende den forventede nedgangen i inntekter fra olje og gass til muligheter innenfor andre områder. Joseph Schumpeter, en østerriksk økonom kom opp med uttrykket ”kreativ destruksjon”. I Norges tilfelle, slik situasjonen er i dag og vil utvikle seg fremover, vil en kreativ destruksjon innebære at fastlandsøkonomien fremover vil få tilgang på verdifull arbeidskraft. Et eksempel er at mennesker som har jobbet som ingeniører i oljesektoren, nå vil være tilgjengelige for andre deler av norsk næringsliv. Det kan være en mulighet for høyt utdannede og kunnskapskompetente mennesker, å få utfolde seg på nye områder og utfordringer (Eidem, 2015).

5. Oppsummering

Formålet med vår oppgave var å finne ut hvorfor kronen svekket seg så betydelig fra sommeren 2014 og frem til april 2015, og hvordan dette påvirker den norske økonomien.

Den norske økonomien er nært knyttet til oljeprisen. En lav oljepris og forventinger om rentekutt er årsakene til svekkelsen av den norske kronen, hvor hovedårsaken er oljeprisen. Norge vil få en inflasjon som fører til mer sparing blant privatkonsumenter og en større arbeidsledighet. Det vil gi færre investeringer i den norske kronen.

Svekkelsen av kronen var størst det siste halvåret i 2014, med noen styrkninger innimellom. På grunn av disse små styrkningene Norge har hatt i den store svekkelsen av kronen i perioden mai 2014 til mars 2015, kan man anta at kronen fortsatt vil svekke seg, for å deretter holde seg relativt stabil i årene fremover.

Det har allerede oppstått klart færre investeringer i petroleumsnæringen. Lavere satsning på denne næringen, som er Norges største inntektskilde, fører ikke bare til en svakere krone. Det har også ført til færre arbeidsplasser i petroleumsnæringen, og de næringene som leverer varer og tjenester til denne næringen har endt opp med en lavere etterspørsel. Dette har igjen ført til lavere lønnsomhet og oppsigelser.

Få arbeidsplasser i petroleumsnæringen har skapt en større konkurranse om arbeidsplasser i andre næringer. Sparing blant konsumentene har økt, og dette skyldes forventinger om dårlige tider. Vi har både de arbeidsledige som blir tvunget til å redusere sitt forbruk og arbeidstakere som velger å redusere sitt forbruk grunnet større usikkerhet. Hvor den største effekten ligger er vanskelig å avklare, men med tanke på at Norge enda ikke er i en periode med en stor arbeidsledighet kan vi anta at den største effekten ligger hos konsumentene som velger å redusere forbruket på grunn av større usikkerhet.

Når konsumentene velger å spare skaper dette en lavere etterspørsel innenlands. Skjermede næringer vil få redusert aktivitet slik oljenæringen har gjort. Styringsrenten ble satt ned av Norges Bank for å oppnå en høyere BNP og en høyere etterspørsel. Derfor er styringsrenten lav, og Norges Bank hevder at den skal helt ned til 1 prosent og holde seg der til 2017.

En svak krone har allerede virket positivt på den norsk eksporten. På lang sikt er det spådd at eksporten vil øke mens importen vil minke. Det vil da være rimeligere for nordmenn selv og handle i sitt eget land og for andre land og importere fra Norge.

Det mest populære Norge eksportere i dag er fisk, metall og maskiner. Dette er faktorer som virker positivt på den norske økonomien. Selv om Norge har hatt en stor nedgang i olje- og gassinntektene, hvor Norge har solgt samme kvantum men til en lavere pris, har den totale eksporten økt på grunn av en betydelig øking i fastlandseksporten. Altså klarer Norge å balanser sitt budsjett med andre eksportvarer. Disse næringen jubler over en svak kronekurs, og har fått betydelig større inntekt. Når styringsrenten holder seg på omtrent samme nivå som andre land, oppnår Norge konkurransebaserte priser og eksporten på lang sikt vil kunne gi gode resultater for norsk økonomi.

I denne oppgaven har vi gjort en dokumentundersøkelse. Sammenliknet med andre oppgaver er denne rapporten basert på sekundærdata og ikke egen forskning, primærdata. Det er derfor viktig å poengtere at sekundære kilder sammenliknet med primære kilder ikke har like stor grad av pålitelighet. Vider er det viktig å poengtere at de sekundære kildene kan være produsert av noen med andre prioriteringer og syn på verden. Denne oppgavene har heller ingen videre forskning å bygge på, noe man kan legge fram i en oppgave basert på primærdata.

Referanseliste

Bøker

Isachsen, A.J. (1987) *Penger, kreditt og valuta: en artikkelsamling*. 2. utg. Stavanger, Universitetsforlaget.

Jacobsen, D. I. (2005) *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* 2. Utg. Kristiansand, Høyskoleforlaget.

Opstad, L. (2010) *Innføring i makroøkonomi for økonomisk-administrative studier*. 1. utg. Trondheim, Cappelen Damm.

Røste, O.B (2013) *Økonomi og politikk for samfunnsvitere*. 1 utg. Oslo, Gyldendahl.

Steigum, E. (2010) *Moderne makroøkonomi*. 1. utg. Oslo, Gyldendahl.

Rapporter og nettartikler

Aarø, J.T. (2014A) Nullrente i Sverige. *E24*, 28. oktober 2014 [Internett] Tilgjengelig fra: <http://e24.no/makro-og-politikk/nullrente-i-sverige/23319802>
[lest 7. april 2015]

Aarø, J.T. (2014B) Derfor kan svensk rentekutt vært godt nytt for Norge. *E24*, 28. oktober 2014 [Internett] Tilgjengelig fra: <http://e24.no/energi/derfor-kan-svensk-rentekutt-vaert-godt-nytt-for-norge/23324314> [Lest 7. April 2015]

Becker, C.L. (2010) En mutert og alvorlig hollandsk syke. Artikkel. *Dagens næringsliv*, 09.03.2010. [Internett] Tilgjengelig fra <http://www.dn.no/nyheter/politikkSamfunn/2010/03/09/-en-mutert-og-alvorlig-hollandsk-syke> [Lest 5 april 2015].

Benedictow, A. (11. Desember 2006) *En konjunkturhistorie, Norsk økonomi* [Internett], Oslo, Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/norsk-okonomi-5-2006> [Lest 6. februar 2015]

Bernhardsen, T. & Røisland, Ø. (20. oktober 2000) *Hvilke faktorer påvirker kronkursen?* [Internett], Oslo, Norges Bank. Tilgjengelig fra: http://www.norges-bank.no/Upload/import/publikasjoner/penger_og_kreditt/2000-03/bernh.pdf [Lest 20. februar 2015].

E24 (3. november 2014) *Storbank: Vær beredt på rente mot 0 også i Norge* [Internett], E24. Tilgjengelig fra: <http://e24.no/privat/penger/storbank-vaer-beredt-paa-rente-mot-0-ogsaa-i-norge/23328190> [Lest 8. april 2015]

Eidem, B.R. (2015) *Hollandsk snufs*. E24, 2 januar 2015 [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://e24.no/kommentarer/spaltister/hollandsk-snufs/23366428> [Lest 5. April 2015]

Eika, T (8. desember 2008) *Det svinger i norsk økonomi* [Internett], Oslo, Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/det-svinger-i-norsk-okonomi> [Lest 19. Februar 2015].

Garvik, O. (28. oktober 2014). *Handlingsregelen*. *Store Norske Leksikon* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Handlingsregelen> [Lest 15. april 2015]

Gjendem, C.S. (2014) *Professor om oljepris-stupet: Kina er de som kan snu utviklingen*. E24, 2. oktober 2014 [Internett] Tilgjengelig fra: <http://e24.no/energi/professor-om-oljepris-stupet-kina-er-de-som-kan-snu-utviklingen/23269071> [Lest 18. mars 2015]

Heyerdahl, S. (2015) Trolig langt flere arbeidsløse nordmenn enn statistikken viser. *NRK*, 13. april 2015 [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.nrk.no/norge/trolig-langt-flere-arbeidsløse-nordmenn-enn-statistikken-viser-1.12306761> [Lest 15. april 2015]

Kvamme, L. (2015) Fall i oljeprisen kan gi høy ledighet i Hordaland. *Aftenposten*, 4. januar 2015, [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Fall-i-oljeprisen-kan-gi-hoy-ledighet-i-Hordaland-7846570.html> [Lest 14. april 2015]

Langberg, Ø.K. (2014) *Fire grafer som forklarer hvorfor kronen har kollapset*. Aftenposten, 18. desember 2014 [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.aftenposten.no/okonomi/Fire-grafer-som-forklarer-hvorfor-kronen-har-kollapset-7830216.html> [Lest 15. mars 2015]

NAV. (15. april 2015) *Helt ledige* [Internett], NAV. Tilgjengelig fra: <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Statistikk/Arbeidssokere+og+stillinger+-+statistikk/Helt+ledige> [Lest 20. april 2015]

Norges Bank (2014) *Pengepolitisk rapport med med vurdering av finansiell stabilitet*. Pengepolitisk rapport, 4. Oslo, Norges Bank. Tilgjengelig fra: http://static.norges-bank.no/pages/102024/PPR_414.pdf?v=11122014092141

Norges Bank (2015A) *Pengepolitisk rapport med vurdering av finansiell stabilitet*. Pengepolitisk rapport, 1. Oslo. Tilgjengelig fra: <http://sokogskriv.no/kildebruk-og-referanser/referansestiler/harvard/>

Norges Bank (6. mai 2015B) *Valutakurser: Alle valutakurser* [Internett], Norges Bank. Tilgjengelig fra: <http://www.norges-bank.no/Statistikk/Valutakurser/> [Lest 17. april 2015]

Norges Bank (6. mai 2015C) *Endringer i styringsrenten* [Internett], Norges Bank. Tilgjengelig fra: <http://www.norges-bank.no/pengepolitikk/Styringsrenten/Styringsrenten-Oversikt-over-rentemoter-og-endringer-i-styringsrenten-/> [7. april 2015]

NRK. (28. desember 2014) *En ny verden for OPEC* [Internett], NRK. Tilgjengelig fra: <http://www.nrk.no/verden/-en-ny-verden-for-opec-1.12070010> [Lest 14. mars 2015]

Næringslivets Hovedorganisasjon (2014) *Økonomisk overblikk*. Økonomisk politikk og analyse, 4. Oslo. Tilgjengelig fra: <https://www.nho.no/siteassets/nhos-filer-og-bilder/filer-og-dokumenter/okonomisk-politikk-og-analyse/oo-4-2014.pdf>

Offshore.no AS. (6. mai 2015) *Statistikk* [Internett], Offshore.no AS. Tilgjengelig fra: <http://www.offshore.no/prosjekter/olje-pris.aspx> [Lest 24. mars 2015]

Ogbamichael, T. & Nygaard R. (23. januar 2012) *Lav vekst i konsumprisene i 2011* [Internett], Oslo, Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/artikler-og-publikasjoner/lav-vekst-i-konsumprisene-i-2011> [Lest 6. februar 2015]

Qvale, P & Tangeraas, E. (2014) Skiferolje – Her ser du hvorfor oljeprisen faller. *Teknisk Ukeblad*. 11. desember 2014 [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.tu.no/petroleum/2014/12/11/her-ser-du-hvorfor-oljeprisen-faller> [Lest 18. mars 2014]

Regjeringen (18.02.2010) *Sunne tiltak mot hollandsk syke*. Regjeringen. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/sunne-tiltak-mot-hollandsk-syke/id593648/> [Lest 4. april 2015]

Regjeringen (22.10.2014) *Hollandsk syke*. [Internett], Regjeringen. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/nb/tema/okonomi-og-budsjett/norsk_okonomi/bruk-av-oljepenger-hollandsk-syke/id449284/ [Lest 5. April 2015].

Ryggevik, H. (16. Oktober 2014) Norsk oljehistorie. *Store norske leksikon*. [Internett] Tilgjengelig fra: https://snl.no/Norsk_oljehistorie [10. februar 2015]

Sandø, T (2012) Smittet av hollandsk syke. Kommentar. *Aftenbladet*, 4 september 2012. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.aftenbladet.no/nyheter/okonomi/Smittet-av-hollandsk-syke-3023957.html> [Lest 4. April 2015].

Scheistrøen, J. (10. januar 2014) *Konsumprisindeksen, 2013, Årsveksten i KPI var 2,1 prosent i 2013* [Internett], Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/artikler-og-publikasjoner/aarsveksten-i-kpi-var-2-1-prosent-i-2013> [lest 10. februar 2015]

Statistisk sentralbyrå. (5. juni 2014A) *Virkninger på norsk økonomi av et kraftig fall i oljeprisen* [Internett], Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra:

http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/_attachment/180823?ts=14662dc53a8 [Lest 3. april 2015]

Statistisk sentralbyrå (21. november 2014B) *Olje- og gassvirksomhet, internasjonale markedsforhold, 3. kvartal 2014* [Internett], Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra:

<https://www.ssb.no/energi-og-industri/statistikker/ogintma/kvartal/2014-11-21> [Lest 16. mars 2015]

Statistisk sentralbyrå (4. desember 2014C) *Markert, men kortvarig konjunkturedgang*

[Internett], Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/markert-men-kortvarig-konjunkturedgang> [Lest 14. april 2014]

Statistisk sentralbyrå (2014D) *Konjunkturtendensene. Økonomiske analyser, 6. Oslo,*

Statistisk sentralbyrå. [Internett] Tilgjengelig fra: https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/oa/_attachment/209620?ts=14a1040b5e0

Statistisk sentralbyrå. (15. januar 2015A) *Utenrikshandel med varer, 2014, foreløpige tall*

[Internett], Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra:

<http://www.ssb.no/utenriksokonomi/statistikker/muh/aar-forelopige/2015-01-15> [Lest 15. april 2015]

Statistisk sentralbyrå (12. mars 2015B) *Økonomisk utsyn over året 2014, Økonomiske analyser, 1. Oslo,* Statistisk sentralbyrå. [Internett] Tilgjengelig fra:

https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/oa/_attachment/221181?ts=14c2bce9870 [Lest 20. mars 2015]

Statistisk sentralbyrå (15. april 2015C) *Utenrikshandel med varer, mars 2015, foreløpige tall*

[Internett], Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://ssb.no/muh> [lest 20. april 2015]

Statistisk sentralbyrå (30. April 2015D) *Arbeidskraftundersøkinga, sesongjusterte tall, februar 2015*. [Internett], Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/akumnd/maaned> [Lest 3. Mai 2015]

Toppfinans. (13. februar 2015) *Hva er negativ rente?* [Internett], Toppfinans. Tilgjengelig fra: <http://www.toppfinans.com/nyheter/hva-er-negativ-rente> [Lest 18. april 2015]

Valebrokk, P. (2014) *Fire grunner til at festen er over*. E24, 29. oktober 2014 [Internett] Tilgjengelig fra: <http://e24.no/kommentarer/fire-grunner-til-at-festen-er-over/23325106> [Lest 18. mars 2015]

Winje, P (26. februar 2015), *Oljeprisen – hva skjer?* [Internett], Oslo. Tilgjengelig fra: <http://www.sv.uio.no/tjenester/kunnskap/podkast/sentralbanksjefens-tale-til-studentene-2015.html> [Lest 29. april 2015].

Østenstad, G.T. (16.05.2014). *Hollandsk syke*. *Store norske leksikon* [Internett]. Oslo. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Hollandsk_syke [Lest 5 april 2015].

Figuroversikt

Figur 1 – Viser lineært forhold mellom realrenten og valutakursen

Figur 2 – BNP for Fastlands-Norge

Figur 3 – IS-MP modell

Figur 4 – Oversikt over årsaker til- og virkninger av svekkelsen i den norske kronen

Figur 5 – Oversikt over NOK mot Dollar og Euro i perioden mai 2014 – mars 2015

Figur 6 – IS-MP modell hvor det er reduksjon i realinvesteringer

Figur 7 – Oversikt over oljepris

Figur 8 – Amerikansk skiferoljeproduksjon sammenliknet med norsk oljeproduksjon

Figur 9 – Styringsrenten i referansebanen

Figur 10 – Faktorer bak endringer i renteprognosen

Figur 11 – IS-MP modell med reduksjon i renten

Vedlegg til IS-MP modellen

Forkortelser:

C – privat konsum

I – bruttoinvestering i realkapital

G – offentlig konsum

NX – netto eksport

Y – brutto nasjonalprodukt

Strukturparametere:

r – realrente

r^* - realrente i utlandet

t – skattesats

v – vekten til importpriser i konsumprisindeksen

Forutsetninger:

1. $Z = C + I + G + NX$
2. $C = a(1-t)Y - nr + b$
3. $I = vY - hr + e$
4. $NX = x_1 Y^* - qY - x_2 r + x_2 (r^* - 1)$
5. $Y = Z$
6. $T = tY$

$$n \geq 0$$

$$v > 0, h > 0$$

$$x_1 > 0, x_2 > 0, 0 < q < 1$$